

Att förstå den politiska utvecklingen i Ryssland har kommit att bli en allt viktigare fråga, inte minst ur säkerhetssynpunkt. Hur kommer det sig att den ryska politiken – åtminstone ur ett västligt perspektiv – upplevs som alltmer odemokratisk och konfrontativ? De bakomliggande faktorerna kan liknas vid ett stort pussel där en av pusselbitarna utgör det ryska folkets identitet och självbild. Vad är Ryssland enligt ryssarna själva – och vad är Ryssland inte?

Rapporten kombinerar kvalitativa (djupintervjuer) och kvantitativa data (större opinionsundersökningar) där tanken är att jämföra den ryska självbilden med den politiska realiteten.

Rysk identitet och självbild

-ryska medborgares syn på hot, sitt land och sin omvärld

MARIA LÖFSTRAND

FOI är en huvudsakligen uppdragsfinansierad myndighet under Försvarsdepartementet. Kärnverksamheten är forskning, metod- och teknikutveckling till nytta för försvar och säkerhet. Organisationen har cirka 1000 anställda varav ungefär 800 är forskare. Detta gör organisationen till Sveriges största forskningsinstitut. FOI ger kunderna tillgång till ledande expertis inom ett stort antal tillämpningsområden såsom säkerhetspolitiska studier och analyser inom försvar och säkerhet, bedömning av olika typer av hot, system för ledning och hantering av kriser, skydd mot och hantering av farliga ämnen, IT-säkerhet och nya sensorers möjligheter.

FOI
Totalförsvarets forskningsinstitut
Försvarsanalys
164 90 Stockholm

Tel: 08-55 50 30 00
Fax: 08-55 50 31 00

www.foi.se

FOI-R--2503--SE
ISSN 1650-1942

Användarrapport
April 2008

Försvarsanalys

Maria Lofstrand

RYSK IDENTITET OCH SJÄLVBILD

-ryska medborgares syn på hot, sitt land och sin omvärld

Titel	Rysk identitet och självbild – ryska medborgares syn på hot, intrikespolitik och externa relationer
Title	Russian Identity and Self-image – Russian citizens view on threats, internal affairs and external relations
Rapportnr/Report no	FOI-R--2503--SE
Rapporttyp Report Type	Användarrapport User report
Månad/Month	April/April
Utgivningsår/Year	2008
Antal sidor/Pages	67 p
ISSN	ISSN 1650-1942
Kund/Customer	Försvarsdepartementet
Forskningsområde Programme area	1. Analys av säkerhet och sårbarhet 1. Security, safety and vulnerability analysis
Delområde Subcategory	11 Forskning för regeringens behov 11 Policy Support to the Government.
Projektnr/Project no	A 12001
Godkänd av/Approved by	Sara Gullbrandsson
FOI, Totalförsvarets Forskningsinstitut Avdelningen för Försvarsanalys	FOI, Swedish Defence Research Agency
164 90 Stockholm	SE-164 90 Stockholm

Sammanfattning

Att förstå den politiska utvecklingen i Ryssland har kommit att bli en allt viktigare fråga, inte minst ur säkerhetssynpunkt. Hur kommer det sig att den ryska politiken – åtminstone ur ett västligt perspektiv - upplevs som alltmer odemokratisk och konfrontativ? De bakomliggande faktorerna kan liknas vid ett stort pussel där en av pusselbitarna utgör det ryska folkets identitet och självbild. Vad är Ryssland enligt ryssarna själva – och vad är Ryssland inte?

Denna rapport kombinerar kvalitativa (djupintervjuer) och kvantitativa data (större opinionsunder-sökningar) där tanken är att jämföra den ryska självbilden med den politiska realiteten. Därefter studeras huruvida Kremles politik har folkets stöd eller inte – ett folkligt stöd inte bara legitimerar politiken, det kan driva på den. Riktningen i kausala samband – dvs om politiken formar folkets åsikter eller om det är folket som indirekt formar politiken – förblir en fråga för vidare diskussion. Förhoppningen med denna studie är finna nya direkta eller indirekta metoder att påverka Rysslands utveckling och rapportens syfte är således att fungera som både en förklaring och redskap.

Rapporten indikerar att en samstämmighet mellan folkets självbild och den politiska utvecklingen i Ryssland i stor utsträckning existerar. Att de ryska makthavarna för en uppenbart antidemokratisk politik, upprör knappast de ryska medborgarna, och med förhoppningen om att Rysslands röst skall stärkas i världssamfundet legitimeras också den alltmer aggressiva utrikespolitiska retoriken.

Nyckelord: Ryssland, nationell självbild, nationell identitet, ”den andre”, hot, säkerhetspolitik, utrikespolitik, inrikespolitik, omvärld

Summary

Due to the last few years of events, the understanding of the political development of contemporary Russia has become an even more vital concern, especially in matters related to security aspects. What are the reasons for Russia's – at least from a Western perspective – movement towards a clearly undemocratic and confrontational policy? To at least partly solve this puzzle of policy, it is important to examine the identity and self image of the Russian people. What is Russia according to the Russians – and what is Russia not?

This report combines qualitative (in-depth interviews) and quantitative (large-scale opinion polls) data in an effort to compare the Russian self image with the political reality. In other words, this study examines whether the policy of Kreml enjoys the support of the people. Such support does not only legitimise the policy, but could also fuel the political development. However, questions concerning the causal mechanisms related to this – that is, if the political situation forms the opinion of the people or the other way around – remains unanswered. The aim of this study is to identify direct or indirect methods to influence Russia's political development and thus the purpose of the report is to work as both an explanation and a tool.

The findings of the report indicate that there is indeed a correlation between the self image of the Russian people and the political development in Russia. The anti-democratic tendencies of Russian politics are evident, but are not perceived as a problem by a large proportion of the masses. Neither does the recent aggressiveness in external relations, mainly due to beliefs that it might enhance the Russia's voice in the international community.

Keywords: Russia, national self image, national identity, “the Other”, threats, security politics, foreign politics, domestic politics

Innehållsförteckning

Förord	6
1 Introduktion.....	7
1.1 Inledning.....	7
1.2 Syfte och disposition	8
1.3 Metod och källkritik.....	8
1.3.1 Kvalitativt material	9
1.3.2 Kvantitativt material.....	10
1.4 Nationell identitet och självbild	11
2 DEN RYSKA SJÄLVBILDEN – TEMPORAL DIMENSION	15
2.1 Förfluten tid	15
2.1.1 Användandet av historien.....	16
2.1.2 Historisk tillbakablick	17
2.1.3 Var det bättre på Sovjettiden?.....	20
3 DEN RYSKA SJÄLVBILDEN – RUMSLIG DIMENSION	22
3.1 Inrikes/utrikes – i gränslandet mellan öst och väst	23
3.1.1 Vart hör Ryssland?.....	23
3.1.2 Är Ryssland en stormakt?	25
3.1.3 Inrikes - en lång väg till demokrati.....	26
3.1.4 Demokrati – långt ifrån självklart	27
3.1.5 Interna hot	32
3.1.6 Ekonomiska system	37
3.2 Utrikes – mot ett kallare utrikespolitiskt klimat	40
3.2.1 Externa hot.....	41
3.2.2 Vänner och fiender.....	42
3.2.3 EU, USA och Kina	45
3.2.4 Internationella sammanslutningar	50
4 SLUTSATSER.....	54
5 REFERENSER	57
6 BILAGOR	63
6.1 Information om fältarbetet i Velikij Novgorod och Sankt Petersburg, mars 2007.....	63

Förord

Den ryska självbilden, hot- och omvärldsuppfattningen utgör några av de grundpelare den politiska ledningen bygger landets utrikes-, försvars- och säkerhetspolitik på. Föreliggande studie utgör en analys av dels de bredare opinionsundersökningar som under senare år genomförts inom dessa områden och dels djupintervjuer i samma ämnen i västligaste delarna av Ryssland. De sistnämnda baseras på en magisteruppsats som författats av Maria Löfgren vid Uppsala universitet och som i detta sammanhang kunnat sättas in i en tydligare utrikes- och säkerhetspolitisk kontext. Rapporten har gjorts inom ramen för studieuppdraget från Försvarsdepartementet och ingår i den samling studier som publiceras under våren 2008 med inriktning på demokratifrågor, omvärldsuppfattning, maktpolitiska instrument samt valen 2008 och 2009.

Stockholm april 2008

Jan Leijonhielm

Projektledare för projekt "Rysk utrikes- försvars- och säkerhetspolitik"

1 Introduktion

1.1 Inledning

År 1991 föll Sovjetblocket samman vilket ledde till stora politiska och ekonomiska konsekvenser för hela regionen. Reaktionerna bland de fd sovjetstaterna var splittrade: i många stater (t.ex. de centralasiatiska) uppstod stor osäkerhet och förvirring, medan det i andra var en tid som kännetecknades av hopp och tro på demokratisering. Västvärlden jublande över kalla krigets slut och Francis Fukuyama¹ deklarerade att detta var "the end of history". Demokratin hade slutligen segrat – trodde man då. Drygt 15 år senare står det emellertid klart att även om demokratiseringsvågen sköljt över stora delar av Östeuropa har västvärldens förväntningar på ett demokratiskt Ryssland inte uppfyllts. Snarare pekar de senaste årens utveckling på motsatsen: de demokratiska institutionerna har fått en allt mer underordnad roll, medborgerliga rättigheter har begränsats och samarbetet med såväl USA som Europa har återigen börjat vackla. Frågan är vad som egentligen ligger bakom denna utveckling. Det vore lätt att måla upp bilden av en tillbakagång till det totalitära Ryssland, där en auktoritär regim håller sina medborgare i schack genom förtryck och våld. Dock visar data från en rad olika opinionsundersökningar att svaret är mycket mer komplext än så. Det finns många bevis för att antidemokratiska och antiliberala handlingar från den sittande regimen inte går emot den ryska allmänhetens vilja utan snarare får dess sympatier. För att förstå den ryska samhällsutvecklingen och det ryska folkets roll i densamma bör stor vikt läggas vid den ryska nationella självbilden, dvs. vad ryssarna² anser att deras land *är* och *borde vara*.³ Forskare menar nämligen att denna självbild kan ha stor betydelse för såväl de inrikespolitiska förhållandena som utrikespolitikens karaktär.⁴

Rapporten är en uppföljning av en tidigare studie i samarbete med FOA, där forskare Bo Petersson i slutet på 1990-talet genomförde en större undersökning

¹ Se Fukuyama, F. (1992). *The End of History and the Last Man*. Hamish Hamilton. London

² Vid användandet av begreppet "ryssar" menas medborgare av den Ryska Federationen och inte nödvändigtvis den etniska beteckningen (vid sådana tillfällen används begreppet "etniska ryssar". I det ryska språket skiljer man emellertid vanligtvis mellan russkije (etniciteten ryssar) och rossianije (medborgare av den Ryska Federationen). I svenskan kan beteckningen "ryssländare" användas, men det är knappast ett vedertaget begrepp.

³ Konnander, V. (2002). "Nationella identiteter och regionala självbilder i Ryssland. *Politologen*. Hösten 2002, ff 63-67, s. 66.

⁴ Bloom, W. (1990). *Personal identity, national identity and international relations*. Cambridge University Press. Cambridge.

av ryska politikers självbild⁵. Denna rapport är dock fristående och har för avsikt att studera den ryska allmänhetens självbild. Därmed bör denna studie ses som en komplettering till den föregående snarare än ett jämförelseobjekt. Som ett led i FOI:s kvalitetssäkring har rapporten granskats vid seminarium den 31 januari 2008, med Carl Holmberg som granskare.

1.2 Syfte och disposition

Syftet med denna rapport är att studera det ryska folkets identitet i allmänhet och dess självbild i synnerhet. Tanken är att jämföra självbilden med den ryska politiken för att på så vis kunna utröna om det finns en samstämmighet mellan dessa (och därmed också en viss legitimitet för Kremls politik). Förhoppningen med denna studie är finna nya direkta eller indirekta metoder att påverka Rysslands utveckling och rapportens ändamål är således att fungera som både en förklaring och redskap. Noteras bör emellertid att den inte söker att framställa en objektiv bild av rysk politik och samhälle, utan snarare att studera hur den (av väst uppfattad som odemokratiska) utvecklingen uppfattas av den ryska befolkningen.

Rapporten lägger således stor vikt vid att framhäva den ryska medborgarens *egen* bild av Ryssland, en bild som inte nödvändigtvis sammanstämmer med det verkliga samhällsklimatet.

Detta inledande avsnitt följs av metodbeskrivning och källkritik samt en genomgång av begreppen nationell identitet och självbild. Därefter presenteras den ryska självbildens innehåll utifrån två dimensioner – den temporala och den rumsliga. Slutligen följer en avslutande diskussion, menad att dra mer övergripande slutsatser om relationen mellan den förda politiken och det ryska folkets självbild.

1.3 Metod och källkritik

Ett folks identitet och självbild kan sägas utgöra en av många pusselbitar till bilden av de politiska förhållandena i ett land. Har den politiska ledningen stöd för politiken, är den betydligt lättare att genomdriva (i frånvaro av folkliga protester och ett ökat missnöje). Givetvis är det här svårt att spekulera om riktningen i kausala samband, det kan ju också vara så att folkets självbild och dess åsikter sporrar makthavarna till att genomdriva en viss politik. Vem är det

⁵ Petersson, B. (2001). *National Self-Images and Regional Identities in Russia*. Ashgate Publishing Company. Aldershot

egentligen som påverkar vem - är det politikerna som formar medborgarna eller är det medborgarna som formar politiken? Sannolikt pågår en form av växelverkan och det är svårt att avgöra vilken sida som vinner mest mark. I dagens Ryssland får man emellertid intrycket att den politiska eliten i en allt högre utsträckning försöker att påverka och forma de ryska medborgarna – historien skrivs om och media vinklas till fördel för Kreml-administrationen.

För att ha möjlighet att på djupet granska olika nationella självbilder är det nödvändigt att ingående studera såväl muntliga som skriftliga uttryck för nationell självbild i ett visst land eller område.⁶ Underlaget till denna rapport bygger på två typer av undersökningar, dels en mindre kvalitativ undersökning grundad på djupintervjuer med representanter för det ryska folket, dels kvantitativa undersökningar genomförda av större opinionsinstitut. Rapportens empiriska underlag bygger vidare på tidigare skrivet material och analyser av den ryska politiken och samhällslivet.

1.3.1 Kvalitativt material

Det kvalitativa materialet vilar på ett mindre fältarbete genomfört i mars 2007 i de två ryska städerna Sankt Petersburg och Velikij Novgorod. Studien utmynnande i en magisteruppsats⁷, till vilken det genomgående hänvisas till i denna rapport. Till denna rapport används dessutom en hel del fristående material från samma fältarbete. Trots ett relativt litet antal respondenter (38 stycken) fyller djupstudien en viktig funktion; genom att följa respondenternas tankebanor och argumentation tillför studien en bredd och ett djup som större opinionsundersökningar saknar. Den kvalitativa studien baserades på semistrukturerade intervjuer med enskilda individer, deltagande observation samt återkopplande möten.

För att välja ut intervjupersoner användes ett sk kvoturval. Det innebär ett till viss del kontrollerat urval där ett antal kriterier, som avgränsade kvoter, i förhand sattes upp. Urvalet bestod av den bildade medelklassen, och inom denna grupp spreds urvalet mellan såväl ålder, yrke och kön.⁸ De intervjuade var etniska ryssar samt en judinna (även hon född i Ryssland). För att få kontakt med

⁶ Petersson, B. (2001), s 7

⁷ Löfstrand, M. (2007). "Ryssar om Ryssland." Magisteruppsats. Uppsala Universitet.

⁸ Urvalet vilar på antagandet att människor med högre utbildning har en större kunskap om politiska angelägenheter och på så vis också har lättare att förstå och besvara de frågor som ställs. Tilläggas bör även att urvalet i stor utsträckning orienterats mot journalister, lärare och studenter på universitetsnivå; dessa yrkesgrupper antas utgöra, eller förväntas att utgöra, samhällets opinionsbildare.

intervjupersonerna användes metoden ”snöbollssampling”⁹. Metodens svaghet är att ett obundet slumpmässigt urval uteblir, och på så vis är det inte säkert att urvalet är representativt för den bildade medelklassen som helhet.

Intervjutekniken var av semistrukturerad karaktär, där ett antal grundfrågor i förväg användes som mall, samtalen fördes sedan på ryska och kretsade fritt kring dessa frågor. På så vis har respondentens egna åsikter fångats, snarare än allmängiltiga svar. Intervjutiden låg i de flesta fall inom intervallet 45 min – 90 min. Frågebatteriet (se bilaga 1) är snarlikt det som Petersson använde vid sin Rysslandsstudie genomförd på 1990-talet¹⁰.

Forskare varnar emellertid för att förlita sig på intervjuer som enda redskap, då dessa inte baseras på ett representativt urval ur en population, och således inte ger generaliserbara resultat. Ytterligare ett problem som uppstår är intervjuareffekter. Dessa uppkommer oundvikligen genom interaktionen mellan intervjuaren och respondenten: dels kommer uppfattningen och relationen till den som intervjuar att inverka på de svar respondenten ger, dels kommer intervjuarens föreställningsramar att inverka på tolkningen av resultatet. Med hänsyn till att studien inte baseras på ett obundet slumpmässigt urval samt studiens geografiska begränsning bör man vara försiktig med generaliseringar på såväl individ- som nationell nivå.

1.3.2 Kvantitativt material

Som ovan nämnts bygger rapporten till stor del på opinionsundersökningar gjorda av större opinionsinstitut; främst *Levada Center* men även *VTsIOM* (*Vserossijskij tseñtr Izutjenija Obsjtjestvennogo Mnenija*) och *FOM* (*Fond Obsjtjestvennoe Mnenie*). Dessa institut hör till Rysslands största och därmed täcker de också data som går att relatera just till nationell identitet och självbild. Vad gäller urval av undersökningar till denna rapport är detta helt styrt av det utbud av frågor som kan relateras till studiet av identitet och självbild. Detta gör att opinionsundersökningarnas frågor inte alltid matchar frågebatteriet i fältarbetet.

Såväl *Levada Center* som *FOM* har uppkommit genom ”avknoppningar” från av det statligt ägda företaget *VTsIOM*.¹¹ *Levada Center* och *FOM* samarbetar vidare

⁹ Man utgår då från ett fåtal kontakter med vilkas hjälp man stämmer möten med andra respondenter.

¹⁰ Petersson, B. (2001). *National Self-Images and Regional Identities in Russia*. Ashgate Publishing Company. Aldershot

¹¹ *Levada Center* bildades 2003 då sociologiprofessorn och grundaren av *VTsIOM*, Yuri Levada, lämnade organisationen efter att hela ledningen bytts ut mot statliga representanter. *Levada* bildade företaget *VTsIOM-A* som sedermera bytte namn till *Yuri Levada Analytical Center* eller

i högre grad med utländska forskningsinstanser och har utfört undersökningar på uppdrag av eller i samarbete med bland annat CSPP, World Public Opinion, BBC, EU-Russia Centre och Stanford University.¹²

Urvalsstorlek, val av population och insamlingsmetod varierar något mellan olika institut och typer av undersökningar.¹³ Dock är urvalet i samtliga undersökningar mellan 1500 – 2100 individer från 16 eller 18 år och uppåt. Undersökningarna baseras på stratifierade urval, där instituten använder olika geografisk-ekonomiska regioner över hela Ryssland som grund för stratifieringen (Levada Center använder 12 större regioner, medan FOM använder sig av 44 och VTsIOM 46 regioner).¹⁴

Att använda sig av dylika undersökningar är dock problematiskt, främst då två av instituten är mer eller mindre underkastat sig staten. Levada Center är det enda institutet som betecknas som oberoende, men kritiker menar att också deras oberoende i vissa fall kan ifrågasättas.¹⁵ Detta innebär en risk för att såväl frågor som svar kan vara beställda av regeringen, frågorna kan också vara vinklade så att beställarna får just det svar de önskar (ett problem som dock inte är unikt för just Ryssland). Givetvis bör även mer generella felkällor, t.ex. intervjuareffekter och bortfall, tas i beaktande, men återigen torde användandet av tre separata undersökningar minimera effekten av dessa felkällor.

1.4 Nationell identitet och självbild

Nationella identiteter, är liksom andra varianter av kollektiva identiteter, svårångade fenomen som är svåra att definiera. För att angripa problemet på ett mer teoretiskt plan är det lättast att studera olika individers bilder av vad deras land är och borde vara, något som kan betecknas som den *nationella*

Levada Center. FOM utkristalliserades ur VTsION redan 1992. (Källa: Levada Center. <http://www.levada.ru/istoria.html>; FOM. <http://www.fom.ru/about/17.html>).

¹² Se t.ex. <http://www.russiavotes.org/>, <http://www.worldpublicopinion.org> och http://english.fom.ru/about_eng/222.html

¹³ För mer detaljerad information rekommenderas hemsidorna för Levada Center (<http://www.levada.ru>), FOM (<http://www.fom.ru>) samt VTsIOM (<http://wciom.ru>)

¹⁴ Se t.ex. http://english.fom.ru/about_eng/818.html#Abs1

¹⁵ Sokolov, M. (2007). "Delo sotsiologov: Politika partii i pravitelstva". Izvestia. 30 oktober 2007. www.izvestia.ru/sokolov/article3109847/

självbilden.¹⁶ Man kan således säga att identiteten uttrycks i medborgarnas egen självbild. Att sätta likhetstecken mellan nationell identitet och nationell självbild är emellertid fel, även om de på många vis överlappar varandra. Nationell identitet är ett mer generellt och allomfattande koncept, medan nationell självbild är mer specifikt, om än fortfarande abstrakt: Medan begreppet identitet ger svar på frågorna *Vem är jag? Vem är jag inte?* ger nationell identitet svar på samma frågor som andra kollektiva identiteter dvs. *Vilka är vi? Vilka är vi inte?* Nationell självbild skiljer sig på så vis att det ger svar på frågorna *Vad är vårt land? Vad är vårt land inte?* Slutsatsen är att svaret på frågorna kopplade till nationell självbild delvis erhålls av svaren på frågorna i det första frågeparet. Under optimala förhållanden kan det också matcha det andra paret helt. Om en nationell identitet är svag eller saknas är det andra paret frågor i stort sett helt irrelevant på denna nivå då ingen känsla av gemenskap genereras av den statliga politiken. Men faktum är att det fortfarande måste finnas, om än negativt och/eller indifferent, svar på den tredje gruppen frågor.¹⁷

De mest framträdande aspekterna av den nationella självbilden är de positiva och negativa gränslinjerna, dvs. vad människor uppskattar och inte uppskattar med sig själva och sitt land, hur de ser på sin historia och de "lärdomar" som denna gett, deras förhoppningar och önskningar, på vilket sätt de vill förändras, deras tankar om nationens strävan samt deras uppfattning om sina styrkor och begränsningar.¹⁸

Ett sätt att studera dessa företeelser är genom de två dimensionerna *tid* och *rum*, vilket innebär att man bör beakta både temporala och rumsliga företeelser. Dimensionen "tid" inkluderar förfluten tid, nutid och framtid medan den rumsliga dimensionen behandlar frågor som rör samhället och den internationella miljön och hur denna påverkar individens syn på sitt land och invånarna som lever där.¹⁹ Att särskilja dessa dimensioner är svårt, då de i mångt och mycket går in i varandra. För att komma runt problemet med överlappningar fokuserar denna rapport temporala dimension på förfluten tid medan nutid och framtid behandlas i den rumsliga dimensionen – nutiden *utgör* ju i mångt och mycket dagens samhälle och således "rummet", och framtiden inkluderas i människors drömmar om hur nuet *borde* vara.

Det är också viktigt att inte enbart relatera till människornas kunskap och okunskap utan också till deras känslor – dvs till vad de tycker om respektive inte

¹⁶ Petersson, B. (2001), s 7

¹⁷ Petersson, B. (2001), s 6

¹⁸ Kaplowitz, N. (1990). "National Self-Images, Perception of Enemies, and Conflict Strategies: Psychopolitical Dimensions of International Relations". *Political Psychology*, vol. 11, pp. 39-82.

¹⁹ Petersson, B. (2001), s 21

tycker om. Denna känslomässiga komponent skulle kunna beskrivas som ett kitt, som håller samman den nationella identiteten; utan detta kitt skulle identifikationen med nationen och staten reduceras till en praktisk fråga om passinnehav.²⁰

Istället för att presentera en mer detaljerad katalog över den nationella självbildens innehåll används ett enkelt analyschema (se nedan). Analyschemat utgår från det som Petersson använde i sin studie av ryska politiker på 1990-talet.²¹ De två huvuddimensionerna är ”temporal dimension” och ”rumslig dimension”, vilka sedan följs av vardera tre analysenheter. Fördelen med detta analyschema är att det har relativt brett formulerade dimensioner vilket ger möjlighet till stort tolkningsutrymme. Analyschemat fungerar således snarare som ett ramverk inom vilka enskilda analysenheter kan undersökas och diskuteras.²²

Figur 1. Analyschema

<u>Dimension</u>	<u>Analysenhet</u>
Temporal	Förfluten tid (Nutid) ²³ (Framtid) ²⁴
Rumslig	Inrikes/Utrikes Inrikes Utrikes

Slutligen uppkommer frågan om hur länge en självbild egentligen varar? En generation? Två generationer? Sannolikt beror självbildens på processer i samhället. Omvälvande processer i omvärlden eller i det egna landet, såsom

²⁰ Hedetoft, U. (1995). *Signs of Nations. Studies in the Political Semiotics of Self and Other in Contemporary European Nationalism*. Dartmouth. Aldershot, s 11

²¹ Petersson, B. (2001), s 21f

²² Petersson, B. (2001), s 21f

²³ Analysenheterna ”nutid” och ”framtid” står inom parentes eftersom de i denna rapport kommer att behandlas inom den rumsliga dimensionen. Dock utgör de i teorin en naturlig del av den temporala dimensionen.

Sovjetunionens fall, kan förändra en befolknings självbild. Frågan är hur lång tid det tar? I fallet Ryssland kan man tänka sig att nästa generation, eller möjligtvis den därefter, dvs de som varken upplevt sovjettiden eller 1990-talets kaos kommer att utveckla en annan typ av självbild.

2 DEN RYSKA SJÄLVBILDEN – TEMPORAL DIMENSION

2.1 Förfluten tid

<i>Figur 2. Temporal dimension: Förfluten tid</i>	
Förfluten tid	<ul style="list-style-type: none"> - Användandet av historien - Historisk tillbakablick - Var det bättre under sovjettiden?

I och med Sovjetunionens fall och möjligheten att ”prata ut” har diskussionen om den ryska identiteten blivit allt mer öppen. Idéer hämtas inte bara från samtidens väst och det nutida ryska samhället, man gräver också i landets historia.²⁴ Tankar och känslor kring det förflutna spelar en betydande roll för den nationella identiteten.²⁵ Särskild betydelse har det förflutna i stater som likt Ryssland traditionellt sett spelat en viktig roll på såväl den globala som regionala arenan. Genom en gemensam historia utvecklar individer band till människor som de inte känner och de historiska minnena förenar dem till en stat. Minnet av en ”guldålder” ger vidare inspiration och en känsla av styrka och hopp, och man förutsätter en gemensam framtid som man tillsammans arbetar för att förverkliga.²⁶ Det förflutna ger oss alltså både förklaringar varifrån vi kommer, utgångspunkter och riktlinjer inför framtiden samt förutsägelser om vart vi är på väg.

²⁴ Billington J.H.: *Russia in Search of Itself*. Woodrow Wilson Center Press. Washington D.C. The John Hopkins Press. Baltimore and London. 2004, Preface ix

²⁵ Cohen, S. (1999). *Politics without a Past. The Absence of History in Postcommunism*. Nationalism. Duke University Press. Durham, s 28

²⁶ Petersson, B. (2001), s 21f

2.1.1 Användandet av historien

Uppmärksammas bör emellertid att frågor kopplade till det förflutna ofta är mer komplicerade än man först anar. Detta framkommer tydligt i djupintervjuerna från 2007, där flera respondenter bekräftar svårigheten med att bedöma det förflutna. En kvinnlig lärare på universitetet i Velikij Novgorod svarar så här när hon får frågan om vad hon känner sig mest stolt över i historien:

”Egentligen är denna fråga svårare att svara på än man kan tro. Vår historia har skrivits om många gånger och därmed har också våra uppfattningar om historien förändrats flera gånger under våra liv, beroende på makthavare och ideologi. Vi har fått olika uppfattningar inpräntade i våra huvuden och det är svårt att hålla reda på vad man verkligen tycker och vad som är sant.”²⁷

Detta problem framhävs inte bara i intervjuerna utan diskuteras också av flera forskare. Det förflutna är, i alla länder och i alla samhällen, en naturlig del av nutid och på så vis kan man säga att nutiden för evigt rekonstruerar det förflutna.²⁸ Det finns med andra ord inga objektiva sanningar utan snarare olika tolkningar av det förflutna och historien kan användas för olika syften.²⁹ Forskare skiljer vanligtvis mellan tre olika användningsområden för det förflutna:

(1) Det *existentiella*, som lägger fokus vid individers behov av att utgöra en del av ett större sammanhang – en känsla som inger såväl trygghet som styrka. Minns man en ”guldålder” i det förflutna är det lättare att bära dagens bördor.³⁰ I detta avseende är olika former av historieomskrivning vanliga: under sovjettiden var detta en särskilt vanlig metod, och ofta gjorde man om skolläroplanen för att historien skulle stämma överens med den rådande politiska ideologin.³¹ Även i nutid gör sig denna metod påmind, där ett exempel är en ny lärobok i historia beställd av den ryska ledningen.^{32 33}

²⁷ Lofstrand, M. (2007). Djupintervju med N1: Kvinna, 30 år, lärare. 07-03-16

²⁸ Baucom, I. (1999). *Out of Place. Englishness, Empire, and the Locations of Identity*. Princeton University Press. Princeton, s 5

²⁹ Petersson, B. (2001), s 23

³⁰ Greenfeld, L. (1992). *Five Roads to Modernity*. Harvard University Press, Cambridge, s 220

³¹ Tumarkin, N. (1994). *The Living & The Dead. The Rise and Fall of the cult of World War II in Russia*. Basic Books, New York, s 50-51.

³² En ny rysk lärobok i historia för ungdomsskolan godkändes av det ryska utbildningsdepartementet i slutet av 2007. Boken behandlar rysk historia mellan 1945 och 2007. Omfattande protester har emellertid framförts från ryska historiker eftersom kritiska kommentarer mot Stalins välde i princip saknas. Enligt uppgifter framställs Stalin i boken som "Sovjetunionens mest kompetente ledare" och även Putin hyllas. Den nya boken ska prövas i undervisningen i fem regioner innan den godkänns formellt för undervisning i hela Ryssland.

(2) Det andra användningsområdet innebär en *legitimerande användning* av historien, där den vanligaste tekniken är negativ legitimering. Detta innebär att man lyfter fram svåra tider i historien och spelar på känslan att det var mycket värre förr, vilket i sin tur legitimerar nutiden.

(3) Sist men inte minst är *icke-användning* av historien brukbar. Det innebär att man helt ignorerar det förflutna. Från sovjettiden finns det mängder av exempel på just detta, och det kan till exempel innebära att man raderar bort gamla ledare ur historieböckerna eller skrämmer människorna till att inte tala om vissa händelser.³⁴

2.1.2 Historisk tillbakablick

Vid en historisk tillbakablick bör man ha ovanstående diskussion i minnet, dvs att den skrivna historien varken är objektiv eller sann, utan en rekonstruerad produkt anpassad för dagens föreställningsvärld. Men även en konstruerad historia kan fylla en viktig funktion i formandet av en nationell självbild och identitet. Man bör emellertid minnas att historien kan förklara en hel del, men den gör inte framtiden förutbestämd – det *går* att bryta historiska mönster.

Vad gäller den ryska historien utgör ett vanligt samtalsämne distinktionen mellan den ryska och den europeiska mentaliteten – mellan öst och väst³⁵. Trots den geografiska närheten (där en stor del av Ryssland ju faktiskt ligger i Europa), finner man stora kulturella skillnader. Ofta framhävs den ”unika ryska mentaliteten” och man söker förklara Rysslands utveckling utifrån historiska paradigmer. Till skillnad från övriga Europa framställs Ryssland i regel som en mycket konservativ nation, där det specifikt ryska är beständigt och knappast alls förändrats över tid. Så nyligen som för 80 år sedan var 80 procent av den ryska befolkningen sysselsatta inom jordbruket och levde i spridda, i stort sett självförsörjande byar. Isoleringen gjorde den nationella känslan svag, med undantag för perioder av utländsk invasion. Det saknades också ett socialt

³³ Högskoleverket. (2008) ”Ingen kritik av Stalin i rysk lärobok” Internationellt om högskolan nr 1, 08-01-18. Tillgängligt på:
<http://www.hsv.se/publikationerarkiv/nyhetsbrev/2008/internationelltomhogsolan/internationelltomhogsolan12008.5.7924e74611777d7c66080001064.html>. Hämtat 08-02-10

³⁴ Petersson, B. (2001), s 23ff.

³⁵ Djupare diskussion om detta följer under rubriken ”Vart hör Ryssland”.

system av samma slag som det västerländska under denna tid. Tills nyligen har ryska bönder hellre identifierat sig som ortodoxa kristna snarare än som ryssar, något som visar på Rysslands lösa sammanhållning. Fram till 1917 styrde en auktoritär tsarregim landet, en avlägsen makt som hårt straffade varje försök till politisk opposition. Regimen samlade in skatter och tog soldater, utan att ge något tillbaka till medborgarna – ända fram till 1861 var majoriteten av den ryska befolkningen livegen, antingen tillhörande staten eller privata jordägare. Det var förbjudet att protestera och de lägre samhällslagren hade knappast några rättigheter.³⁶ Kända historiker menar vidare att detta livegenskap alierade bönderna från samhället och gav dem en känsla av att världen var en laglös plats där man levde genom makt och list. Just en sådan mentalitet gjorde att det svårt att forma medborgare dem.³⁷

Frånvaron av nationell sammanhållning, bristen på civila rättigheter, avsaknaden av privat egendom och ett ineffektivt juridiskt system skapade vidare en otrygg tillvaro som drev ryssarna att önska en stark centralmakt. De förlitade sig på att staten skulle skydda dem från invasion och andra yttre hot. Människorna önskade en stark och hård ledare, kvaliteter som innefattas i det ryska ordet ”groznyj”³⁸. Erfarenheter hade lärt ryssarna att associera en svag stat med anarki och laglöshet.³⁹ En viktig aspekt på rysk historia är också att landet till skillnad från Västeuropa inte upplevde renässansen med dess intresse för den yttre världen och dess betoning på individens frihet. Ryssland karaktäriserades under samma epok av isolering, ett auktoritärt styre och inom religionen av en inåtvänd mysticism.

Även idag framhävs av många ryssars unika mentalitet (inte minst av dem själva) samt vilka konsekvenser detta för med sig. I intervjuer med ryska medborgare understryks ofta den mentalitet som gör att Ryssland måste finna en egen utvecklingsväg, annorlunda den i väst.

”Ryssland har alltför mycket historia för att kunna kopiera den västerländska vägen. Historien har format det ryska folket och en mycket speciell rysk mentalitet.”⁴⁰

Flera av respondenterna framhäver vidare behovet av att ha en stark ledare, och därvid hänvisar de just till den ryska mentaliteten, men också till landets enorma

³⁶ Pipes, R. (2004). “Flight from Freedom: What Russians Think and Want.” Foreign Affairs. March/April 2004

³⁷ Pipes, R. (1997). *Den ryska revolutionen*. Natur och kultur. Stockholm, s 21

³⁸ Att översätta ”groznyj” till svenska är svårt då ordet i själva verket innehåller flera komponenter: stark, hård, förskräcklig, väldig och handlingskraftig.

³⁹ Pipes, R. (2004)

⁴⁰ Löfstrand, M. (2007). Djupintervju SP8: Man, 76 år, professor. 07-03-11

territorium – det behövs helt enkelt en ledare som har kapacitet att hålla samman nationen.⁴¹ Så nyligen som på 1990-talet, vid Sovjetunionens sönderfall, fick de ryska medborgarna ytterligare fog för denna idé; från att ha varit en av världens två supermakter hamnade landet i ekonomisk kris, fattigdomen eskalerade och problem med utbrytarregioner uppstod. Sovjetunionens trygghetssystem försvann samtidigt som folkets besparingar gick upp i rök med inflationen. Personliga kriser blandades med de nationella och Sovjetunionens storhet var som bortblåst. Kriminaliteten och osäkerheten ökade och likaså korruptionen. Såväl president Gorbatsjov som president Jeltsin har beskyllts för den eskalerande krisen och återigen kom folket att associera svaga ledare med anarki och laglöshet. En stor del av Rysslands medborgare har än idag en mycket mörk syn på Sovjetunionens fall samt Jeltsintiden som sådan.⁴²

Sovjetunionen fall förde emellertid inte enbart med sig politiska och ekonomiska omvälvningar, utan även territoriella. För första gången i landets historia blev Ryssland en nation snarare än ett imperium och den Ryska Federativa Sovjetrepubliken bytte namn till Ryska Federationen. De fjorton sovjetrepublikerna blev självständiga stater och övriga femton autonoma republiker, vilka kom att ingå i Ryska federationen, önskade en utökad autonomi. En längtan efter en ny rysk identitet växte sig allt starkare hos det ryska folket med förhoppningen att det kunde ena deras vidsträckta land och legitimerade ett postsovjetiskt styre.⁴³

Sedan president Putin kom till makten har han arbetat hårt för att råda bot på kaoset, men också för att skapa en rysk patriotism där ryssar återigen känner stolhet över sitt land samt att vara just ryssar. Putin lovade att Ryssland åter skulle bli en stormakt och för att bli detta behöver landet kontrolleras av en stark stat.⁴⁴ På flera vis har Putin lyckats få bukt med såväl kaos som mindervärdeskomplex; den ekonomiska situationen har förbättrats avsevärt och förutsägbarheten i ekonomin har ökat. Ryssland har dessutom fått en allt starkare röst på den internationella arenan. Än en gång får folket bekräftelsen att deras land behöver en stark ledare.

⁴¹ Lofstrand, M. (2007), s 22

⁴² Sävborg, E. (2004) *Putins Ryssland*. Världspolitikens Dagsfrågor. Utrikespolitiska institutet, s 3-4

⁴³ Billington J.H.(2007), s 47f

⁴⁴ Leijonhielm, J; Knoph, J; Larsson, R; Oldberg, I; Unge, W; Vendil-Pallin, C. (2005). "Rysk militärförmåga i ett tioårsperspektiv – problem och trender 2005." *Totalförsvarets forskningsinstitut. Användarrapport*. ISSN 1650-1942, s 23f

2.1.3 Var det bättre på Sovjettiden?

Efter den historiska tillbakablicken är det dags att studera vad ryssarna anser om sovjettiden i förhållande till dagens Ryssland. Många ryssar har möjligheten att jämföra i ett före- och efterperspektiv där perestrojkan utgör en brytpunkt. Studiet av ett sådant perspektiv kan generera möjligheter att dra slutsatser om vilken väg ryssarna önskar se att Ryssland tog idag. Frågor av intresse är: Har situationen gått mot det bättre eller mot det sämre? Hur ser egentligen dagens ryssar på perestrojkan, var den positiv, var den ett nödvändigt ont, skulle den gått att undvika? Med andra ord – var *det bättre förr?*

Opinionsundersökningar visar att de ryska medborgarna har en relativt positiv syn på sovjettiden. Enligt en opinionsundersökning anser vidare cirka 2/3 av ryssarna att Lenin haft en positiv roll i Rysslands historia, enligt en annan menar 31 procent att man kan förlåta Stalin hans förbrytelser tack vare segern i andra världskriget. Vidare anser ungefär hälften av de tillfrågade att Stalin var en god statsman.⁴⁵ Att nyansera denna fråga är dock av stor vikt; dylika frågor är lätta att manipulera och formulera på ett sådant vis att man får det svar man önskar. I intervjuerna gjorda i Sankt Petersburg och Velikij Novgorod 2007 framkom en betydligt mörkare syn på Stalintiden. Följande fråga ställdes: *Finns det någon eller några perioder eller händelser i historien som ni skäms över? I sådana fall vilken eller vilka?* Flera respondenter var vid denna fråga noga med att understryka att de varken *skäms* för någon period eller händelse i historien – däremot framhöll de att det fanns *dåliga* perioder som historien varit bättre utan. Flera respondenter påpekade också att frågan är svår att svara på då en epok ofta inte är ensidigt dålig, utan den har många dimensioner. Det är med andra ord inte säkert att man skäms över dåliga epoker i sitt lands historia, bland annat på grund av att man inte känner ansvar. Över hälften av de tillfrågade nämnde dock Stalintiden, med särskild betoning på repressionen. Det är värt att notera att själva frågan inte styrde respondenterna i någon särskild riktning, utan framhävet av just Stalintiden var helt deras eget val. I intervjuerna kretsade samtalet främst kring två perspektiv; (1) skammen för den grymhet som kännetecknade Stalin som person och de politiker som omgav honom, men också (2) för de ryssar som under denna tid lät repressionen fortgå och inte vågade göra motstånd.⁴⁶ Nedan följer ett talande citat:

”Stalintiden. Repressionen! Ingen kunde göra något då, men till saken hör att ingen ens försökte att förändra något. Jag skäms över att folket var så

⁴⁵ Leijonhielm, J. et al. (2005), s 24

⁴⁶ Lofstrand, M. (2007), s 15

passivt. Jag skäms över att folket visste vad som pågick och att många dog, men ändå gjorde vi ingenting!”⁴⁷

Att det främst var Stalintiden under sovjetepoken som de intervjuade skämdes över var dock tydligt – enbart någon enstaka av de tillfrågade valde att kritisera sovjetepoken i sin helhet. Många talade tvärtom om denna tid i positiva ordalag.⁴⁸ Samstämmiga uppgifter framkommer likaså i större undersökningar gjorda på urval från hela Ryssland – 68 procent av den ryska befolkningen beklagar Sovjetunionens fall och lika många menar att perestrojkan gjorde mer skada än nytta. Detta hänger sannolikt samman med den ekonomiska kris som drabbade landet under 1990-talet.⁴⁹ I Ryssland har Gorbatjov långt ifrån det goda anseende som han har i väst, snarare beskyller man honom för att vara den som påbörjade början till slutet. Huruvida perestrojkan var oundviklig eller inte råder det emellertid delade meningar om: en majoritet av de tillfrågade (59 procent) ansåg att man hade kunnat undvika den. Många ansåg vidare att flera av de konflikter som blossat upp var ett resultat av Sovjetunionens fall, samt att dessa skulle ha gått att undvika vid ett bibehållande av unionen. En majoritet (59 procent) önskade vidare återinrätta Sovjetunionen även om enbart 12 procent såg det som en realistisk möjlighet.⁵⁰ Tar man ovanstående data i beaktande är det tydligt att den politik som Kreml för idag inte går emot folkets sympatier. Om en stor del av folket har en positiv syn på ett auktoritärt system, likt det i Sovjet, kan den styrande eliten utan några större problem och protester ta ytterligare steg i en alltmer antidemokratisk riktning.

⁴⁷ Lofstrand, M (2007). Djupintervju N10: Man, 28 år, revisor. 07-03-20

⁴⁸ Lofstrand, M. (2007), s 15f

⁴⁹ VTsIOM. (2006). ”Raspad SSSR i novye integratsionnye nastroenija.” Press vypusk no 593. 06-12-07

⁵⁰ Nezavisimaja Gazeta. (2006) “Vremja reform – v prosjлом i v nastojasjtjem” April 7, 2006

3 DEN RYSKA SJÄLVBILDEN – RUMSLIG DIMENSION

För att ha möjlighet att kartlägga en individs nationella självbild är det nödvändigt att veta vilken syn han/hon har på nutida händelser och pågående processer i samhället – man måste placera individen i rummet.⁵¹ I rummet formuleras tankar om vad samhället *är* och *borde* vara och således hanteras, som tidigare nämnts, de två temporala analysenheterna *nutid* och *framtid* inom denna dimension.

Som ovan beskrivet rymmer den rumsliga dimensionen en betydande *känslomoment*. Här ventileras vad individen gillar respektive ogillar med det samhälle han/hon lever i. Således bör en kartläggning av den rumsliga dimensionen inkludera samhällets inre angelägenheter så som den politiska, sociala och ekonomiska situationen i landet, men också åsikter av mer utrikespolitisk karaktär, i synnerhet uttrycken för ”olikhet” och ”negativ identitet” liksom för ”likhet” och ”positiv identitet”. Vetskapen om vår existens och vem vi är kommer inte från en isolerad självreflektion utan uppstår i ett ömsesidigt förhållande till motparten.⁵² Detta innebär att individer per definition närmar sig eller distanserar sig från andra grupper och identiteter; och ”den andre” utgör på så vis en central komponent i många identitetskonstruktioner.⁵³ Vanligast är att förhålla sig i motsatsställning till en *negativ andre*.⁵⁴ Denne negative andre innebär ett hot mot den egna identiteten, ett hot som kan komma såväl inifrån som utifrån.⁵⁵ Tanken är att självbilden förutsätter en motbild som hjälper till att stärka den egna identiteten genom att man avgränsar sig mot någon annan. Viktigt att komma ihåg är emellertid att självbilden också kan stärkas genom identifiering med en *positiv* förebild. I vissa fall kan det vara givande för ett kollektiv att identifiera sig med en framgångsrik aktör.⁵⁶

⁵¹ Petersson (2001), s 27

⁵² McIver, S. (2003). "Contextualising National Identity". s. 43-60 i Petersson, B & Clark, E. (2003) Identity Dynamics and the Construction of Boundaries. Nordic Academic Press. Lund, s 45; Neumann, I. (1999). Uses of the other : "The East" in European identity formation. University of Minnesota Press. Minneapolis

⁵³ McIver, S. (2003), s 45

⁵⁴ Wagnsson, C. (2003). Fienden mitt ibland oss. i Petersson, B & Robertson, A.. (2003). Identitetsstudier i praktiken. Liber ekonomi. Malmö, s 79

⁵⁵ McIver, S. (2003), s 50

⁵⁶ Wagnsson, C. (2003), s 79

3.1 Inrikes/utrikes – i gränslandet mellan öst och väst

För att kunna definiera sig i relation till ”den andre” är det i emellertid nödvändigt att först definiera sig själva och sitt land. I fallet Ryssland är denna fråga särskilt intressant, då landet är beläget i två världsdelar och således uppstår en identitetskonflikt mellan öst och väst. Med fördel kan denna diskussion kopplas samman med den historiska tillbakablick – just diskussionen om ”det ryska arvet” och den ”speciella mentaliteten” har drivit på diskussionen om vart Ryssland *egentligen* hör. I schemat nedan presenteras de frågor som behandlas mer djupgående

Figur 3. Rumslig dimension: Inrikes/Utrikes	
Inrikes/utrikes	- Vart hör Ryssland? - Ryssland – en stormakt?

3.1.1 Vart hör Ryssland?

Under hela den ryska historien har Rysslands plats i världssamfundet diskuterats - är de ryska medborgarna européer, asiater eller något alldeles eget? Särskilt ambivalent har relationen till Europa varit, där man under vissa perioder sökt närma sig den europeiska kontinenten och under andra gjort allt för att distansera sig och påvisa olikheterna. Intressant är det faktum att de grundläggande parametrarna i denna debatt är desamma idag som de var för flera hundra år sedan. Argumenten har visserligen blivit mer utstuderade, men de faller alla tillbaka på samma konflikter och idéer. Lite hårdtagat går det att urskilja tre olika identifikationsgrupper:

(1) De som anser att Ryssland *är Europa*, dvs att den ryska kulturen har en del av sina rötter i den kristna civilisationen i väst. Det finns emellertid flera varianter av detta synsätt: att Ryssland är ett *defekt* Europa (utvecklat och efterblivet, sjukt eller misslyckat), att Ryssland är *det bästa* Europa (där de europeiska värdena är mer adekvat gestaltade av den ryska intelligentsian och litteraturen) eller att Ryssland är ett *annat* Europa, utvecklad i en östlig variant och starkt influerat av externa faktorer.

(2) Den andra gruppen understryker Rysslands *närhet till Asien*, där Ryssland utgör en motsättning till Europa. Denna grupp åberopar både den kristna delningen (där ortodoxi är skild från katolicism och protestantism), de skilda

historieförloppen (där Ryssland medvetet orienterat sig österut) och etniciteten (som är ett resultat av en blandning av slaver, turkiska stammar m.fl.).

(3) Det tredje synsättet statuerar att Ryssland varken är öst eller väst, *varken Europa eller Asien*. Den ortodoxa religionen och de historiska grundelementen står i motsättning till både den katolska och protestantiska tron liksom till islam. De menar att Ryssland, till skillnad från de västeuropeiska länderna, inte är uppbyggt kring en etnisk idé, utan utgör en unik sammansättning med över hundra olika etniska grupper. Som civilisation representerar Ryssland sig självt, följer sitt eget öde och utvecklar sina egna normer och regler. Med andra ord, Ryssland är speciellt och varken bör eller kan följa någon annans väg!⁵⁷

Sett till enbart geografiska aspekter är det emellertid omöjligt att förneka Rysslands ”överlappning” med övriga Europa. Ryssland utgör de facto en del av den europeiska kontinenten, där Uralbergen symboliserar gränsen mellan den europeiska och asiatiska landmassan. Detta innebär inte bara att en tredjedel av Ryssland ligger i Europa utan även att en stor del av Europa faktiskt utgörs av Ryssland. Dock är det långt ifrån självklart att politiken följer de geografiska gränserna. Geografin bidrar till en politisk förvirring och ambivalens, samtidigt som den påvisar det faktum att en identitet inte alltid är förknippad med den geografiska tillhörigheten.⁵⁸

Vart hör då det ryska folket, till vilken av de tre ovan beskrivna grupperna anser sig dagens ryska medborgare höra? Av såväl intervjuerna 2007 som av större opinionsundersökningar framkommer att det är det tredje synsättet av dem beskrivna ovan som vunnit mest mark. De ryska medborgare har svårt att definiera sig själva som en del av något större, utanför Rysslands gränser. I en undersökning från 2006 utfrågades 1600 personer i 46 olika regioner om detta ämne. Bland annat ställdes frågan om vilken tillhörighet respondenterna själva ansåg sig ha. 71 procent av de tillfrågade förnekade en europeisk identitet och enbart en femtedel betecknade sig som européer. På frågan om vilken kontinent Ryssland tillhör svarade enbart 10 procent av de tillfrågade att Ryssland utgör en del av väst och borde närma sig Europa och USA, medan 75 procent svarade att Ryssland är en euroasiatisk stat som bör gå sin egen väg. Det var vidare inte många som betecknade Ryssland som ett östligt land (6 procent) som borde samarbeta mer med Asien, något som kan tyckas förvånande då en större del av Ryssland är beläget på den asiatiska kontinenten⁵⁹. Att Rysslands ekonomiska

⁵⁷ Baranovsky, V. (2000). ”Russia: A part of Europe or Apart from Europe”. *International Affairs*, vol 76, nr 3, ff 443-458, s 444

⁵⁸ Baranovsky, V. (2000), s 444f

⁵⁹ EU-Russia Centre/Levada Center. (2007) “Voices from Russia: Society, Democracy and Europe”. Research February 2007; Pettersson, B (2001)

och politiska centrum ligger i den europeiska delen spelar säkerligen en avgörande roll.

Sett till Rysslands enorma landmassa kan man emellertid anta att det råder stora regionala åsiktsskillnader i denna fråga, där befolkningen i vissa delar av Ryssland tillskriver sig en större tillhörighet med Europa än Asien och vise versa. Antas kan att befolkningen i Rysslands västligare delar i högre grad anser sig ha en europeisk identitet och de i öst en mer asiatisk. Djupintervjuerna gjorda i Sankt Petersburg och Velikij Novgorod styrker detta antagande då en relativt tydligt orienterad europeisk identitet lyste igenom. Även om många proklamerade en *egen* rysk identitet, frånskild både den europeiska och asiatiska fanns en inneboende orientering mot Europa. Detta framkom snarare i indirekta än direkta frågor kring ämnet: Respondenterna fick tex frågan om till vilket land de skulle flytta om så krävdes och här gick att urskilja en tydlig dragning mot Europa, något som de många motiverade med att mentaliteten där är mer lik deras egen. Ofta proklamerade de intervjuade vidare ett avståndstagande från den asiatiska kulturen.⁶⁰ Då en likartad undersökning saknas i de mer östligt belägna delarna är det dock omöjligt att dra några djupare slutsatser om skillnader mellan olika regioner.

3.1.2 Är Ryssland en stormakt?

Att identifiera sig själv *i förhållande till sin omgivning* utgör också en viktig del i identifikationsprocessen.⁶¹ Med tanke på den förändringsprocess som Ryssland genomgått de senaste åren är frågorna som relaterar till landets status i omvärlden högst relevanta. Under större delen av 1900-talet utgjorde ju som känt Sovjetunionen, tillsammans med USA, en av världens två stormakter och den sovjetiska identiteten var på flera sätt uppbyggd kring just stormaktstanken, det enorma territoriet och andra länders underordnande. Ryssland är idag, betydligt svagare än Sovjetunionen någonsin var. Frågan är hur den ryska allmänheten själva ser på Ryssland – har landet tappat sin stormaktsstatus helt och hållet?

Dessvärre saknas data från större opinionsundersökningar om denna fråga, och därför grundar sig resultaten enbart på den kvalitativa undersökningen. Argumentationen kring stormaktskomplexet är emellertid högst intressant och fyller således en viktig lucka i frånvaron av kvantitativt material.

⁶⁰ Lofstrand, M. (2007), s 19f

⁶¹ McIver, S. (2003), s 45

I djupintervjuerna framkom att hela 28 respondenter (utav 38 tillfrågade) ansåg att Ryssland idag *inte* kan betecknas som en stormakt⁶², åtminstone inte i politisk bemärkelse. Två respondenter påpekar emellertid att Ryssland är en territoriell stormakt och ytterligare en att det är en kulturell stormakt. Flera av respondenterna beklagade Rysslands minskade inflytande på den internationella arenan, men lade ofta med stolthet till att Ryssland ändå har en röst som hörs. I stort sett samtliga respondenter svarade vidare *ja* på frågan om det är viktigt att Ryssland har en röst som hörs i omvärlden.⁶³ Många hänvisar just till relationen mellan Ryssland och USA och flera respondenter kontrasterar även Ryssland mot Georgien och Ukraina:

”Ryssland både är och inte är en stormakt, klart är att vi inte har samma makt som förr men vi har ändå en inre styrka. Ryssland har, till skillnad från Ukraina och Georgien, stått emot USA:s påtryckningar. Det är ett bevis på en inre styrka, men inte en styrka likt den vi hade förr. Under kalla kriget klarade vi av att väga upp USA, idag klarar vi bara av att stå emot”⁶⁴

En indikator på att Ryssland förlorat sin stormaktstatus är enligt flera respondenter att det ryska inflytandet i närområdet minskat. Flera respondenter hävdar det skamliga i Rysslands oförmåga att försvara etniska ryssars rättigheter i kringliggande länder, och tar ofta upp Estland som exempel.⁶⁵

3.1.3 Inrikes - en lång väg till demokrati

Detta avsnitt studerar den ryska allmänhetens syn på sitt land från ett *inifrånperspektiv*. Vad är Ryssland och vart är landet egentligen på väg? Går det att urskilja några *inre* hot och vilka är i sådana fall dessa? I schemat nedan presenteras de frågor som behandlas mer djupgående.

⁶² Ingen definition av begreppet ”stormakt” gavs då avsikt är att undersöka respondentens *egen* kategorisering av Ryssland idag.

⁶³ Löfstrand, M. (2007), s 25f

⁶⁴ Löfstrand, M. (2007), s 26; Löfstrand, M. (2007). Djupintervju: SP8: Man, 76 år, professor. 07-03-11

⁶⁵ Löfstrand, M. (2007), s 26

<i>Figur 4. Rumslig dimension: Inrikes</i>	
Inrikes	<ul style="list-style-type: none"> - Synen på demokrati - Interna hot - Ekonomiska system

3.1.4 Demokrati – långt ifrån självklart

Ett av Putins få löften när han tillträdde som president år 2000 var att han skulle stärka statsmakten. Allt fler ryssar hade börjat efterlysa just detta i hopp om att det skulle kunna lösa det samhällsliga kaos som Ryssland befann sig i.⁶⁶ Korruptionen frodades, terrorismen ökade och vanligt folk kände en allt större otrygghet. Allt fler ryssar uttryckte sin längtan efter en stark stat som garant för deras trygghet. Som tidigare nämnts förknippar den ryska traditionen en stark stat med en stark ledare – god, rättrådig och handlingskraftig.⁶⁷

Frågan är om president Putins politik har varit svaret på det ryska folkets förhoppningar. Otvivelaktigt är att Ryssland under Putins tid vid makten genomgått en stor förändring. Levnadsstandarden har förbättrats för merparten av invånarna, löner och pensioner delas ut i tid, förutsägbarheten i ekonomin har ökat och det politiska livet har blivit avsevärt mycket lugnare, utan öppna konfrontationer mellan president och opposition. Föga förvånande har detta gjort Putin populär.

President Putin har under åren betonat vikten av att ha en fungerande rättsordning. Så här säger han i sitt årliga programtal i Rysslands federala församling (april 2005):

*”Ett nödvändigt villkor för att utveckla demokratin i landet är att skapa av ett effektivt rättsligt och politiskt system. Men priset för utvecklingen av demokratiska procedurer kan inte vara vare sig rättsordningen, den svåruppnådda stabiliteten eller ett konsekvent genomförande av den valda ekonomiska kursen. I detta ser jag den självständiga karaktären hos den av oss valda demokratiska vägen.”*⁶⁸

⁶⁶ Sävborg Romare, E. (2000). ”Vilket slags ordning står Putin för?” Utrikesanalyser 2000, 23 mars. Utrikespolitiska institutet.

⁶⁷ Sävborg, E. (2004), s 3-4

⁶⁸Prezident Rossii. ”Poslanie Federalnomu sobraniju Rossijskoj Federatsii.” 25 april 2005.

Tillgängligt på:

http://www.kremlin.ru/appears/2005/04/25/1223_type63372type63374type82634_87049.shtml.

Hämtat: 08-02-20

Detta tal visar att Putin faktiskt betecknar sig som en demokrat, samtidigt som det åskådliggör att han sätter andra värden högre. Putin själv proklamerar: först en fungerade rättsordning – sedan demokrati.⁶⁹ Det som många frågar sig är dock om detta ”sedan” någonsin kommer att komma? Den ryska utvecklingen tyder på en motsatt riktning där det demokratiska underskottet idag är större än det var på 1990-talet: Yttrandefriheten gäller inte längre alla områden, det har skett en betydande marginalisering av den politiska oppositionen och maktkoncentrationen till presidenten och presidentadministrationen i Kreml fördjupas. Konturerna av ett allt mer auktoritärt system, där medborgarnas inflytande reduceras till rätten att med jämna mellanrum rösta för den sittande regimen, har växt fram.⁷⁰ Många väntar på att det ryska folket ska agera, men aktioner och protester är sällsynta. Frågan är vilken väg det ryska folket önskar gå – är det verkligen självklart att alla efterfrågar demokrati?

Opinionsundersökningar visar att det ryska folkets uppfattning av demokrati, liberalism, frihet och mänskliga rättigheter ofta är oklar och motsägelsefull. Med tanke på att den ryska befolkningen, såväl historiskt som i nutid, sett mycket lite av dessa värden i sina egna liv är detta mindre förvånande. Bristen på förståelse för demokratibegreppet framkommer även i intervjuerna med ryska medborgare: Bland annat råder det en klar oenighet i frågan huruvida Ryssland är ett demokratiskt land eller inte⁷¹: svaren sträcker sig alltifrån ”självklart” till ”inte alls”. Frågan som ställdes innehöll dessutom ytterligare en komponent – ”Åt vilket håll rör sig Ryssland – mot demokrati eller mot ett mer auktoritärt system?” Vid denna delfråga blir splittringen bland den ryska befolkningen än mer uppenbar. De intervjuade återfinns i följande fyra grupper: (1) Ryssland är *inte* demokratiskt och vi rör oss bortåt (19 respondenter), (2) Ryssland är *inte* demokratiskt, men vi rör oss mot demokrati (6 respondenter), (3) Ryssland är demokratiskt och demokratin konsolideras (9 respondenter), (4) Ryssland är demokratiskt med är på väg mot ett mer auktoritärt styrelseskick (3 respondenter)⁷² Också större opinionsundersökningar bekräftar denna splittrade bild.⁷³

Trots att cirka en tredjedel av respondenterna upplever Ryssland som ett demokratiskt land visar större undersökningar att hela 94 procent av befolkningen anser att de har ”inget” eller ”lite” inflytande över politiken.⁷⁴

⁶⁹ Lavelle, P. (2004). “What Does Putin Want?” Current History. October 2004

⁷⁰ Sävborg, E. (2004), s 2

⁷¹ Tilläggas bör att respondenterna inte fick begreppet demokrati definierat, tvärtom fick de tolka begreppet fritt.

⁷² Lofstrand, M. (2007), s 34

⁷³ Levada Center/The World Public Opinion. (2006)

⁷⁴ EU-Russia Centre/Levada Center. (2007)

Upplevelsen av bristande möjligheter till inflytande ger flera negativa konsekvenser för utvecklingen av såväl opposition som individuell ansvarskänsla. Opinionsundersökningar visar att en överväldigande majoritet av ryssarna (82 procent) känner inget eller enbart lite ansvar för vad som pågår i deras land.⁷⁵ Forskare förklarar vidare denna bristande ansvarskänsla utifrån historiska erfarenheter där kollektivet genom hela den ryska historien har dominerat över individen – inte minst det kommunistiska samhället.⁷⁶ Det individuella ansvaret har på så vis inte haft den centrala roll som det haft i västerländska stater.

Intervjuundersökningen indikerar vidare på en relativt utbredd politisk apati, där många av de tillfrågade ser alla former av politiskt engagemang som meningslöst, t o m att rösta – ”jag röstar aldrig, det blir som det blir” sa en professor vid Sankt Petersburgs statliga universitet.⁷⁷ Respondenterna beskriver Ryssland som ”avpolitiserat” och många säger att det är skönt att andra sköter politiken åt dem.⁷⁸ I förhållande till andra värden indikerar studier att valfrihet och mänskliga rättigheter inte värderas särskilt högt. T.ex anser 52 procent att ett flerpartisystem gör mer skada än nytta (och enbart 15 procent att det gör mer nytta än skada) och när ”frihet” ställs mot ”ordning” väljer 88 procent ”ordning”.⁷⁹ I ljuset av 1990-talets kaos och ekonomiska förfall är emellertid dessa siffror knappast förvånande; för en stor del av de ryska medborgarna kom priset på frihet att bli alltför högt.

Inte heller ett politiskt system likt det västerländska ses som lockande – i en undersökning gjord av Levada Center ansåg över 40 procent av de tillfrågade att ett sådant system skulle vara opassande, till och med destruktivt, för Ryssland. 35 procent svarade vid frågan om preferens att de föredrar det sovjetiska system som de hade före 1990, 26 procent det nuvarande och 16 procent den västerländska demokratiska modellen (se tabell).

⁷⁵ EU-Russia Centre/Levada Center. (2007)

⁷⁶ Billington J.H. (2004), s 107

⁷⁷ Löfstrand, M. (2007). Djupintervju SP7: Kvinna, 61 år, professor. 07-03-10

⁷⁸ Löfstrand, M. (2007), s 35

⁷⁹ Levada Center. (2006). “A new study of Russian and American Public Opinion on Russia, the US and China”. 06-06-01.

Tabell 1. Preferenser för olika politiska system över tid (%)⁸⁰

Politiskt system	1996	1997	1998	2000	2003	2004	2005	2006
Det sovjetiska system vi hade innan 1990.	34	38	43	42	48	41	42	35
Det nuvarande systemet	18	11	5	11	18	19	23	26
Demokrati likt den västerländska modellen	25	28	32	25	22	24	20	16
Annat	8	8	7	4	6	5	6	7
Ingen åsikt	15	15	13	17	6	11	9	16

Studerar denna aspekt utifrån en tioårsperiod framträder ett mönster som pekar på att den västerländska modellen förlorat mark till fördel för det nuvarande systemet.⁸¹ Denna trend är ytterligare en faktor som legitimerar Putins politik att strama åt tyglarna.

Intressant är att jämföra opinionsundersökningar gjorda i Europa och i Ryssland: européernas åsikter vad gäller de grundläggande rättigheterna skiljer sig nämligen markant från de ryska medborgarnas. Medan européer anser att mänskliga rättigheter, lag och respekten för privat egendom är oskiljaktiga delar av det demokratiska samhället har dessa värden inte samma positiva klang i Ryssland. Till detta kan läggas internationella opinionsmätningar, t ex *World Values Survey*, som visar på massivt stöd för demokrati i de flesta länder och kulturkretsar – men inte i Ryssland. I väst och även den muslimska världen anser mellan 80 och 90 procent att demokrati är en överlägsen styrelseform. I en mätning från förra året, återgiven i *Izvestija*, var det bara 22 procent av Rysslands medborgare som sade sig föredra demokrati.⁸² I en undersökning återgivet i gazeta.ru framkommer dock andra resultat. Här citeras en undersökning gjord av

⁸⁰ EU-Russia Centre/Levada Center. (2007), s 7

⁸¹ EU-Russia Centre/Levada Center. (2007), s 7

⁸² Ohlsson, P. (2004). "I väntan på Ryssland." *Sydsvenskan/Opinion*. 22 augusti 2004. Tillgängligt på: <http://sydsvenskan.se/opinion/pertohlssonkronika/article76373.ece>. Hämtat: 07-10-15

Romir⁸³ där hela 64 procent av den ryska befolkningen svarade jakande på frågan om demokrati är det bästa politiska systemet.⁸⁴ Här åskådliggörs tydligt problemet med opinionsundersökningarnas tillförlitlighet, där data kan vara manipulerade eller frågeformuleringen vinklat på ett sätt att som ger det svar som önskas.

Trots bristande förtroende för det nuvarande systemet och en allt mer utbredd politisk apati visar opinionsundersökningar att Putin är populär och hela 85 procent av ryssarna har en positiv syn på honom. Enbart 9 procent säger sig ha något emot honom⁸⁵. Att Putin tummar på mänskliga rättigheter och undergräver demokratin i landet tycks de inte bry sig om – så länge Putin gör det i ett gott syfte. Även i djupintervjuerna framkom Putins popularitet. Ett uttalande av en kvinna i Velikij Novgorod speglar till stor del allmänhetens beundran för presidenten:

*”Jag tycker mycket om Putin och det som han har gjort för vårt land. För många är det viktigt att han är god och talar bra, för mig betyder det resultat han uppnått mer. Ryssland är idag betydligt bättre än före Putin och han har gjort oerhört mycket för vårt land.”*⁸⁶

Parlamentsvalet i december 2007 betecknades av flera analytiker som en omröstning om Putins stöd hos folket. Putins eget parti ”Enade Ryssland” fick ensamt 64,2 procent av rösterna och besitter på så vis 2/3 (315 av 450) av Dumans platser.⁸⁷ Att nyansera det faktiska stödet för Putin är emellertid viktigt. Det *aktiva* stödet är betydligt lägre än det som visas i valstatistiken (då många som är *emot* väljer att inte rösta). Faktum är det idag finns få alternativ till Putin, mycket på grund av ett frekvent missbruk av administrativa resurser – det går bland annat att upptäcka mönster där stödet för Putin skiljer sig mycket åt mellan

⁸³ Romir är undersökningsinstitutet Gallup Internationals representant i Ryssland.

⁸⁴ Euroasia Daily Monitor. (2008). ”Almost two-thirds of Russians believe democracy is the best political system.” Vol 5, Issue 8, January 16. The Jamestown Foundation. Undersökningen visade vidare att en större andel – 71 procent – av de tillfrågade i ålderna 30 år och yngre ansåg att demokrati var det bästa politiska systemet, medan siffran var betydligt lägre – 50 procent – bland dem över 65 år. Också dem med högre inkomst hade en mer positiv inställning till demokrati.

⁸⁵ Viktigt är dock att förhålla sig kritisk till en denna typ av statistik, dels frågorna kan vara vinklade på ett sätt till fördel för Putin, dels då statistiken kan vara manipulerad för att få Putin att framstå i bättre dager.

⁸⁶ Löfstrand, M. (2007). Djupintervju: N17: Kvinna, 45 år, lärare och journalist. 070322

⁸⁷ Tsentralnaja Izberatel'naja komissija Rossijskoj Federatsii. Tillgängligt på: http://www.vybory.izbirkom.ru/region/region/izbirkom?action=show&root=1&tvd=100100021960186&vm=100100021960181®ion=0&global=1&sub_region=0&prver=0&pronetvd=null&vibid=100100021960186&type=242. Hämtat: 080227

olika regioner beroende på just administrativa resurser. Dessutom favoriseras det regerande partiet starkt av media.⁸⁸

Att folket inte nödvändigtvis ser demokrati som det bästa styrelseskicket gör att antidemokratiska reformer som lugnar samhällsklimatet ofta rättfärdigas. Flertalet av de tillfrågade ryssarna ger sitt fulla stöd åt handlingar som internationella och inhemska kritiker klassar som bevis för att Ryssland rör sig bort från den demokratiska arenan. Exempel på dylika handlingar är tuffare regler för internationella NGO:s, samt ökad statlig kontroll över media. En klar majoritet av ryssarna, 76 procent, stödjer en ökad statlig censur och sedan Putins tillträde år 2000 har Kreml köpt upp nationella tv-kanaler för statlig kontroll. Vidare har statligt ägda eller statligt kontrollerade företag köpt upp några av landets mest inflytelserika tidningar. En majoritet (56 procent) av ryssarna stödjer denna ökade statliga kontroll av media antingen generellt (37 procent) eller som en temporär lösning (19 procent). En femtedel säger sig vara emot detta och ungefär lika många är neutrala eller säger sig inte veta. Vad gäller nyimplementerade lagar som innebär tuffare regler för internationella NGO:s visar opinionsundersökningar att en relativt stor andel av befolkningen (43 procent) stödjer dessa, antingen fullt ut (28 procent) eller som en temporär åtgärd (15 procent). En tredjedel av ryssarna är emot sådana begränsningar medan en fjärdedel av de tillfrågade saknar åsikt.⁸⁹ Avpolitiseringen av det ryska samhället blir särskilt framträdande i frågor där ryssarna tycks vara mer tveksamma till Putins lagändringar. Detta gäller t.ex. Putins beslut år 2004 att upphöra med direkta val till guvernörsposterna, vilket innebär att det nu är Putin själv som väljer ut Rysslands 84 ledare. Utifrån kom starka reaktioner på detta, men ryssarna visade knappast alls sin reaktion. Den största andelen av de tillfrågade (44 procent) sade sig vara neutrala i frågan, 37 procent för och 18 procent emot.⁹⁰

3.1.5 Interna hot

Föregående avsnitt vittnade om en bräcklig demokrati där folket är relativt likgiltigt inför såväl politiska angelägenheter som sin frihet. Få försvarar reservationslöst de demokratiska principerna och mycket rättfärdigas i Rysslands strävan mot en fungerande rättordning.

⁸⁸ Novaya Gazeta (2007), "My nashli, gde prjachetsa administrativnyj resurs", No. 91 2007.

Tillgängligt på: <http://www.novayagazeta.ru/data/2007/91/00.html>. Hämtat: 080227

⁸⁹ Levada Center/The World Public Opinion. (2006). "Russians Support Putin's Re-Nationalization of Oil, Control of Media, But See Democratic Future". 06-09-11.

⁹⁰ Levada Center/The World Public Opinion. (2006)

Att ordinera ordning som medicin mot interna hot är ingen ny strategi i Ryssland. Ryska makthavare har under alla tider försvarat inskränkningar av fri- och rättigheter och hårdare kontroll genom att varna för *interna hot* som kan rubba ordningen. Paradoxalt nog lyckas ledarna på så vis legitimera sina icke-demokratiska metoder med hjälp av att åberopa just demokrati. Att använda sig av interna hot som en bricka i det inrikespolitiska spelet är ett effektivt vapen för att avleda ett begynnande missnöje.⁹¹

Uppfattningar om inre hot

Intressant är att studera vilka inre hot den ryska befolkningen upplever samt i vilken utsträckning de kanaliseras i media. I intervjuerna i Sankt Petersburg och Velikij Novgorod påpekade flera respondenter att de inre hoten är fler och större än de yttre, och vissa hävdade till och med att det *bara* finns inre hot.⁹² Så här uttrycker sig en rysk lärare från Sankt Petersburg:

*”Allra störst är de inre hoten, främst de sociala. Mest oroväckande är de växande inkomstklyftorna – vi har en spirande konflikt mellan fattiga och rika som kan komma att förstöra vårt land helt. Några utrikespolitiska hot ser jag överhuvudtaget inte.”*⁹³

Intervjupersonerna fick vidare nämna de inre hot som de i dagsläget upplevde som störst. De mest frekventa svaren var följande i fallande ordning: korruption, växande inkomstklyftor, utbrytarrepubliker, starka grupper av rasister och nazister samt brottslighet. Regionala skillnader går att finna i denna fråga – i Velikij Novgorod ser respondenterna de växande inkomstklyftorna som det största hotet, medan korruptionen hamnar i bakgrunden. I Sankt Petersburg var det ett omvänt förhållande och korruption ses som det överlägset största hotet. Skillnaderna mellan städerna förvånar knappast: Sankt Petersburg har en dynamisk ekonomi där folkets levnadsstandard förbättras på ett mera påtagligt sätt. Chanserna att förbättra sin personliga ekonomi är dessutom större där än i Velikij Novgorod.⁹⁴

I en undersökning gjord av Levada Center år 2007 med urval från hela Ryssland fick respondenterna svara på frågan: *Vilka av följande samhällsproblem oroar dig mest?* Respondenterna ombads välja sex av 25 potentiella samhällsproblem.

⁹¹ Shevtsova, L. (1999). *Yeltsin's Russia – Myths and Reality*. Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC.

⁹² Löfstrand, M. (2007), s 35

⁹³ Löfstrand, M. (2007). Djupintervju: SP Kvinna, 27 år, lärare. 07-03-14

⁹⁴ Löfstrand, M (2007), s 36

Nedan presenteras de åtta problem som rankades högst i 2007 års undersökning samt resultat från 2001 års undersökningar (andelen anges i procent).⁹⁵

Samhällsproblem	2001	2007
Prisökningar	66	64
Fattigdom och en sänkt levnadsstandard	59	52
Ökad ojämlikhet och större löneskillnader	26	32
Brister i vården	25	32
Ökad arbetslöshet	34	30
Ekonomisk kris, minskad produktivitet i jordbruket	30	28
Ökande brottslighet	41	28
Moralisk och kulturell kris	24	28
Korruption och mutor	23	27

Problem relaterade till hushållsekonomin upptar fem av de sex främsta placeringarna i tabellen. Ryssarnas kritiska ekonomiska situation avspeglas således tydligt i svaren, en stor del av befolkningen lever ju i fattigdom trots att reallönerna har ökat. I svåra tider kan det ryska folket knappast räkna med hjälp från staten då det sociala skydds nätet i praktiken är obefintligt. Vid en jämförelse över tid noteras att oron över de ovan nämnda samhällsproblem har varit förhållandevis konstant. Dock kan man utläsa en generell minskad oro för de hushållsekonomiskt relaterade problemen, även om minskningen är liten.⁹⁶ I intervjuerna påpekade många respondenter just det faktum att de idag upplever en större trygghet i sin egen ekonomi, samtidigt som de framhöll att brist på pengar fortfarande är ett stort problem.⁹⁷ Också oron för "ökad brottslighet" (i tabell ovan från 41 procent 2001 till 28 procent 2007) har minskat markant.⁹⁸ Detta tycks dock främst gälla grövre brott; i intervjuerna påpekades ofta de ökade oroligheterna ute på gatorna samt det ökade våldet. Respondenterna påpekar att

⁹⁵ Levada-Center (2007). "Aktualnije problemi rossijan" 07-08-02. Tillgängligt på: <http://www.levada.ru/press/2007080201.html>. 07-10-17

⁹⁶ Levada-Center (2007). "Aktualnije problemi rossijan" 07-08-02

⁹⁷ Löfstrand, M (2007), s 38

⁹⁸ Levada-Center (2007). "Aktualnije problemi rossijan" 07-08-02

ungdomen bryr sig allt mindre om kultur och att moralen ständigt tycks minska.⁹⁹ Liknande tankegångar går att utläsa i Levada Centers opinionsundersökning ovan vilken vittnar på en ökad oro för moraliskt och kulturellt kris.¹⁰⁰

En annan undersökning gjord av VTsIOM år 2006, framhäver andra hot som oroar den ryska befolkningen och här kan man tydligt urskilja vilken roll frågeformuleringen har för de resultat man får fram. Detta opinionsinstitut undersöker vilka hot som det ryska folket ser som mest realistiska att inträffa respektive orealistiska¹⁰¹.¹⁰² Listan som delades ut bestod av 16 stycken ”hot” att värdera; listan kom att toppas av terroristattentat¹⁰³ samt ekologiska katastrofer – 41 procent av befolkningen såg båda dessa som fullt möjligt att inträffa. Andra hot att oroa sig för var låga födelsetal (36 procent ansåg att det fanns risk för det ryska folket dör ut), samt risken för en betydande minskning av gas- och oljereserverna (36 procent). Intressant i denna undersökning är att oron inför det ryska presidentvalet 2008 hamnar så högt som på femte plats (hela 31 procent anser att en inre maktkamp som rubbar den politiska stabiliteten är fullt möjlig). Också i denna undersökning accentuerades hotet om moraliskt och kulturellt förfall (31 procent)¹⁰⁴.¹⁰⁵

Nationalism och rasism

Vid studiet av de inre hoten är det intressant att studera fenomenet rasism och nationalism. Enligt såväl nationella som internationella NGO:s utgör nationalismen ett av de största inre hoten mot Rysslands säkerhet idag. Många ifrågasätter till och med de ryska makthavarnas förmåga att hantera de nationalistiska grupperna. Förtroendet för polisen är lågt, och då en stor del av de drabbade riskerar att utsättas för diskriminering och trakasserier även från myndigheternas sida är det många incidenter som aldrig anmäls. Många av de

⁹⁹ Lofstrand, M. (2007). Djupintervjuer i Velikij Novgorod och Sankt Petersburg, mars 2007

¹⁰⁰ Levada-Center (2007). ”Aktualnije problemi rossijan” 07-08-02

¹⁰¹ Vilka av följande faror mot ert land upplever ni som sannolika att inträffa? Svar i antal procent som ansåg att ”det är fullt möjligt”.

¹⁰² Noterbart är att dessa siffror knappast åskådliggör vilka hot som oroar ryssarna snarare har VTsIOM definierat ett antal ”hot” och respondenterna skall värdera hur troligt det är att de inträffar, det betyder inte att de upplever samtliga som specifika hot.

¹⁰³ Terroristhot kan emellertid klassas som både inre och yttre hot. Se avsnitt om ”externa hot”.

¹⁰⁴ Övriga hot var i fallande ordning: 7. Massepidemi (31%), 8. Kraftigt fall i levnadsstandard (26%), 9. Rysslands splittras i en rad självständiga stater (34% resp 24%), 10. Krig mot grannstater (Ukraina, Georgien, Baltikum (19%) , 11. Faror från rymden, tex kometer, meteoriter (17%), 12. Revolution, likt den i Georgien, Ukraina och Kirgizistan (15%), 13. Inbördeskrig (15%), 14. Krig mot Västmakterna (13 %), 15. Krig mot länderna i sydost, tex Kina, Japan, Nordkorea (12%), 16. Att fascister tar över makten (9 %)

¹⁰⁵ VTsIOM. (2006). ”Ugrozy dlja Rossii” Press Releases 06-12—06. Tillgängligt på: <http://wciom.com/archives/thematic-archive/info-material/single/3684.html>. Hämtat den 08-02-16

utsatta är vidare illegala invandrare eller gästarbetare som riskerar utvisning om de upptäcks. Nya lagar har stiftats för att bekämpa främlingsfientligheten, men som så ofta i Ryssland är problemet inte brist på lagstiftning utan snarare att den lagstiftning som finns inte tillämpas.¹⁰⁶ Grundproblemet ligger vidare i att de våldsamma hatbrotten bara är de mest påtagliga yttringarna av en utbredd främlingsfientlighet som genomsyrar hela det ryska samhället. Trots indikatorer att problemet är omfattande hamnar oron för nationalistiska och rasistiska grupperingar mycket långt ner på listan över oroväckande samhällsproblem (plats 18 av 25), och enbart 8 procent av befolkningen rankar detta som ett av de sex allvarligaste hoten.¹⁰⁷ Siffrorna har vidare inte förändrats nämnvärt trots att problemen med både våldsbrott och diskriminering ökat. Sannolikt är att främlingsfientligheten är så djupt rotad bland de breda massorna att de inte upplever det som ett allvarligt samhällsproblem.

Orsakerna bakom den ökande nationalismen är flera, och de mest uppenbara utgörs av Sovjetunionens sammanbrott, 1990-talets kaos, Tjetjenienkriget samt den stora strömmen av gästarbetare från de ekonomiskt svagare grannstaterna. Den ryska statsledningen börjar först nu långsamt inse problemets vidd och Putin har vid upprepade tillfällen tydligt uttalat sig mot yttringar av antisemitism, religiös intolerans och främlingsfientlighet.¹⁰⁸ Några större konkreta åtgärder, förutom nya lagar och uttalanden, har emellertid inte vidtagits och ofta är den ryska ledningens budskap mångtydiga. Det är inte ovanligt att den antar ett nationalistiskt tonläge med ständiga påminnelser om yttre krafter som vill skada Ryssland, något som gradvis har ökat acceptansen för radikalare former av nationalism och extremism. Ofta är det vidare den ryska staten själv som underblåser de nationalistiska strömningarna: I samband med en diplomatisk kris mellan Ryssland och Georgien (oktober 2006) genomfördes en statligt sanktionerad kampanj riktad mot den georgiska minoriteten. Ryska företag med georgiska ägare stängdes och polisen genomförde massarresteringar av georgier som inte hade sina papper i ordning.¹⁰⁹ Det handlar alltså inte bara om unga frustrerade skinnskallar som hittar syndabockar i andra etniska grupper, syndabockarna pekas i själva verket ut av de ledande politikerna själva. Dessutom har utländska människorättsorganisationer fått det allt svårare att få

¹⁰⁶ Molander, J. (2006). "Främlingsfientligheten i Ryssland växer." Regeringskansliets webbplats för mänskliga rättigheter. Nyheter. 27 november 2006. Tillgängligt på: http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/news/?module_instance=1&id=450. Hämtat: 07-09-20

¹⁰⁷ Levada-Center (2007). "Aktualnije problemi rossijan" 07-08-02

¹⁰⁸ Utrikesdepartementet (2006). "Mänskliga rättigheter i Ryska Federationen 2006." s 26. Tillgängligt på:

http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/070306/2dc46a5636e4d02a151de06d889e0df2/Ryssland_2006.doc. Hämtat: 07-10-10

¹⁰⁹ Utrikesdepartementet (2006), s 38

tillstånd att verka i Ryssland, något som är ytterligare ett exempel på att makthavarna bromsar upp försöken att stoppa de mer extrema nationalistiska strömningarna.¹¹⁰

En rad opinionsundersökningar har gjorts för att uppskatta rasismens och nationalismens utbredning bland den ryska allmänheten, och resultaten visar ofta på oroväckande tendenser. Istället för att ställa mer direkta frågor om andra folkslag har man hört sig för vilken status de med rysk härkomst skulle önska att icke-ryssar fick i det ryska samhället. På frågan om huruvida de tycker att ryssarna som etnisk grupp borde få en speciell status och utgöra den ryska statens bas, svarade 51 procent att de var positiva till en sådan struktur (36 procent var emot medan 13 procent inte hade någon åsikt). Då begreppet "den ryska statens bas" är relativt vagt lades följande fråga till: Bör dessa etniska ryssar, på grund av sin status som den ryska statens bas, få förtur till t.ex. arbete, utbildningssystemet och hälsovård? Vid en sådan formulering angav en större andel att de var emot (52 procent) medan färre (39 procent) var för, 10 procent hade ingen åsikt i frågan.¹¹¹ Trots att en majoritet av de tillfrågade är emot en sådan utveckling är siffrorna oroväckande – fler än en tredjedel tycker faktiskt att idén var god, vilket visar att den ryska främlingsfientligheten vilar på en bred grund. Denna breda uppslutning påvisas även i andra undersökningar. T.ex. tycks det i Ryssland finnas en relativt öppen tolerans mot ryska slagord – en majoritet av de tillfrågade (58 procent) skulle t.ex. inte beteckna begreppet "Ryssland för ryssar" som rasistiskt medan 29 procent ansåg att uttrycket faktiskt hade vissa rasistiska förtecken. En stor del av den ryska allmänheten (42 procent) tyckte inte heller att övertygelsen om att ryssar är överlägsna andra etniska grupper är ett uttryck för rasism. Sådan statistik ger indikationer på att en stor del av ryssarna har en mycket vag uppfattning av vad rasism är och vad deras idéer verkligen innebär. Detta gör det lättare att falla i nationalistiska extremer, särskilt då den ryska befolkningen inte är fullt medvetna om sitt ansvar, och ständigt söker upprätta ett slags "historiskt alibi" för sig själva. Vid frågan om tragiska händelser i historien är folkets eller ledarnas fel svarade 74 procent att det är ledarnas, 12 procent att det är folkets ansvar och 14 procent att de inte vet.¹¹²

3.1.6 Ekonomiska system

Vid Sovjetunionens sammanbrott övergick Ryssland plötsligt till marknadsekonomi. Landet kastades in i en storm av förändring där utgången blev drastiskt försämrade levnadsförhållanden för majoriteten av befolkningen.

¹¹⁰ Poohl, D. (2007). "Vi måste ta rysk rasism på allvar." *Aftonbladet*. 8 Juli 2007

¹¹¹ Nezavisimaja Gazeta. (2006)

¹¹² Nezavisimaja Gazeta. (2006)

Sparade pengar gick upp i rök med den skenande inflationen och många företag, såväl statliga som privata, saknade medel för att betala ut löner.¹¹³ Mellan åren 1990-1999 föll BNP med hela 40 procent, industriproduktionen med lika mycket och investeringarna med så mycket som 75 procent.¹¹⁴ Dödligheten ökade betydligt i alla åldrar och forskare har gått så långt som att kalla den postsovjetiska krisen för *marknads-stalinism*.¹¹⁵ Även om 1990-talets marknadsekonomi innebar ökad ekonomisk frihet innebar den också ekonomisk kriminalitet – den organiserade brottsligheten infiltrerade legala näringar, samtidigt som affärsmän köpte upp stora delar av den tidigare statliga egendomen för nästan inga pengar alls.¹¹⁶

Men efter den ekonomiska krisen 1998 vände utvecklingen i den ryska ekonomin. Den hårt prövade befolkningen såg inflationen minska och BNP-tillväxten långsamt peka uppåt. Den ryska staten har förbättrat sina finanser och bytesbalansen har varit positiv ända sedan Putin fick presidentposten. För ett fullvärdigt medlemskap i världshandelsorganisationen WTO har Kreml tagit viktiga steg mot en anpassning till de regler som gäller i marknadsekonomierna i andra delar av världen.

Dock är den ekonomiska tillväxten ojämnt fördelad över landet – de ekonomiska klyftorna mellan rika och fattiga ökar stadigt, och medan storstäderna Moskva och Sankt Petersburg utvecklas snabbt lever stora delar av befolkningen på landsbygden fortfarande ekonomiskt misär.¹¹⁷ Bristen på ekonomisk utveckling i dessa områden har genererat en uppgivenhet bland många ryssar och en förlorad tro på möjligheten att påverka sitt eget liv. Demokrati och kapitalism har därmed negativa konnotationer för de flesta. En undersökning från 2005 visar att en överväldigande majoritet (75 procent) av ryssarna har svårt att klara sig. Personer i medelåldern har det än kärvare ekonomiskt (81 procent), vilket sannolikt beror på att de också har barn och barnbarn försörja, och ibland även sina egna föräldrar.¹¹⁸

Undersökningar indikerar att stora delar av befolkningen har en mycket låg tilltro till möjligheten att tjäna pengar och blir rik på laglig väg. Hela 84 procent menar att det i Ryssland inte är möjligt att tjäna stora pengar på lagligt sätt och endast

¹¹³ Skoufias, E. (2003). "Consumption smoothing in Russia – evidence from the RLMS."

Economics of Transition. Volume 11 (1): 67-91. Blackwell Publishing Ltd Oxford, USA, s 72

¹¹⁴ Burawoy, M et al. (2000), s 44

¹¹⁵ Burawoy, M et al. (2000), s 44

¹¹⁶ Sävborg, E. (2004), s 4

¹¹⁷ Sävborg, E. (2004), s 10

¹¹⁸ Vovk, E. (2005) "Money in our Lives." The Public Opinion Foundation Database (FOM)

13 procent är övertygade om motsatsen. I en opinionsundersökning från 2006 ställdes följande fråga: *Vilken är din känsla inför följande fraser?*

Begrepp	Positiv	Neutral	Negativ
Marknadsekonomi	29	44	24
Privat egendom	44	38	14
Kapitalism	10	46	40
Privatisering	22	38	36

Tabellen visar att flertalet ryssar är relativt likgiltiga till flera av begreppen, då den största andelen respondenter säger sig ha en ”neutral känsla” i alla frågor utom den om privat egendom, till vilket de har en mer positiv inställning. Respondenterna tycks emellertid vara mer skeptiska till ägande i större skala, både begreppet kapitalism och privatisering ger dåliga associationer.¹¹⁹ Vid frågan om vad som bör göras med stora privata företag säger vidare 36 procent säger att de bör konfiskeras eller inlösas utan kompensation, 16 procent att de bör köpas upp av staten till marknadspriser och 31 procent att de bör förbli privat egendom.¹²⁰ Samma tanke mönster finner man i frågor kring Kremls ökade kontroll över Rysslands energiindustri – hela 85 procent säger sig tvärtom vara positiva till dessa åtgärder och enbart 7 procent menar på att det är ett felaktigt handlande. En majoritet av ryssarna (65 procent) stödjer även ett förstatligande av andra typer industri som ligger i privat ägo.¹²¹ Ovanstående siffror förvånar mindre vid hänsyn till bakomliggande faktorer – flera av dessa begrepp för med största sannolikhet tankarna till både oligarkernas rikedomar och mer generella inkomstskillnader.

Vad gäller begreppet ”marknadsekonomi” tycks respondenterna vara som mest ambivalenta – hela 44 procent säger sig vara neutrala till begreppet, 29 procent positiva och 24 procent negativa. Sannolikt beror det på att även alternativen till marknadsekonomi upplevs som få och knappast bättre. Vid en

¹¹⁹ Levada Center. (2006). A new study of Russian and American Public Opinion on Russia, the US and China. 06-06-01. Tillgängligt på: <http://www.levada.ru/eng/russia0usa.html>. Hämtat: 07-09-05

¹²⁰ Nezavisimaja Gazeta. (2006)

¹²¹ Nezavisimaja Gazeta. (2006)

opinionsundersökning, också den från 2006, ansåg 60 procent att Rysslands ekonomiska system var dåligt, medan en tredjedel beskrev det i positiva ordalag.¹²²

3.2 Utrikes – mot ett kallare utrikespolitiskt klimat

Figur 5. Rumslig dimension: Utrikes

Utrikes	<ul style="list-style-type: none"> - Externa hot - Vänner och fiender - EU, USA och Kina - Internationella sammanslutningar
----------------	---

När Berlinmuren föll och Sovjetstaten bröt samma var reaktionerna världen över blandade. I många stater, t.ex de centralasiatiska, uppstod en stor osäkerhet och förvirring – hur skulle det gå för dem utan den starka sovjetmaktens skydd? I andra delar av världen, särskilt i västvärlden var lättnaden stor – äntligen var kalla kriget över och äntligen skulle den forna antagonisten i öst ta klivet in i gemenskap med de demokratiska staterna i väst. Och under flera år tycktes utvecklingen gå enligt förväntningarna: den spirande vänskapen mellan Ryssland och väst befastes genom ett ökat samarbete, såväl ekonomiskt som militärt. Idag har emellertid situationen åter ändrat karaktär – handskakningar har bytts ut mot hårda ord. I takt med den allt skarpare kritiken mot Rysslands demokratiska underskott samt landets hårdhänta metoder att bevaka sin intressesfär har Rysslands relation till både USA, EU och grannländer svalnat avsevärt. I dagens globaliserade värld kännetecknas rysk utrikespolitik – liksom många andra länders – av en obeslutsamhet mellan att å ena sidan sträva efter att bevara sin självständighet och stärka sin ställning gentemot andra stater och å andra sidan att samarbeta med andra stater mot förenliga mål.¹²³ Trenden visar dock på ökande konfrontation med väst: där Ryssland misstänks för att ligga bakom IT-angrepp mot Estland och missilattacken mot Georgien. Också det ökade samarbetet med Iran oroar västmakterna.

¹²² Levada Center. (2006). A new study of Russian and American Public Opinion on Russia, the US and China. 06-06-01

¹²³ Leijonhielm, J. et al. (2005), s 59

Vad påverkar den ryska allmänhetens syn på världen utanför fäderneslandet? Sannolikt påverkas denna syn av flera mer eller mindre synliga faktorer: president Putins uttalanden, de inhemska media, men också historiska erfarenheter av vilka stater som är ”goda” respektive ”onda”. Från 1920-talet och framåt växte sig den ideologiska klyftan mellan öst och väst allt större och kulminerade slutligen i en sovjetisk isolering från omvärlden.

3.2.1 Externa hot

En misstänksamhet gentemot omvärlden är synlig även hos dagens ryska medborgare, en misstänksamhet som inte bara har historiska rötter utan även späds på av statligt kontrollerade media. Informationen om andra länder är ofta både partisk och fördomsfull och Kreml har stora möjligheter att manipulera allmänhetens åsikter.¹²⁴

Viktigt i sammanhanget är att skilja på två olika typer av yttre hot: hot från andra länder och hot av transnationell karaktär, såsom internationell brottslighet och terrorism. I intervjuerna från 2007 framkom att de allra flesta respondenter upplevde någon form av yttre hot mot Ryssland. Terrorism toppade här listan och hotet från USA kom på andra plats, också Kina och södra Kaukasus nämndes av flera respondenter.¹²⁵ Det har även gjorts större opinionsundersökningar på detta tema: i dessa svarade två tredjedelar av de tillfrågade ryssarna jakande på frågan om det finns något yttre hot mot deras land. I följdfrågan som behandlade *vilka* hot de upplever var följande svar, i fallande ordning, de vanligaste: (1) utländska investerare från väst, (2) USA, (3) Nato, (4) demokrater samt (5) islamistiska extremister (siffror från 2003).¹²⁶ I denna undersökning blir det tydligt att det råder en misstänksamhet mot västmakterna både vad gäller ekonomiska, politiska och militära element. Utländska investerare lyfts fram som det största hotet, något som också framträder i intervjuundersökningar: många ryssar upplever att västländerna vill tjäna pengar i Ryssland för att sedan ta med sig förtjänsterna hem till sina egna länder.¹²⁷ Denna rädsla återspeglas vidare i följande fråga: ”Behöver Ryssland ett stort inflöde av utländska investeringar, eller bör detta inflöde begränsas på grund av att de utgör ett potentiellt hot mot Rysslands självständighet?” En majoritet (53 procent) svarade här att inflödet borde begränsas,

¹²⁴ O’Loughlin, J; Tuathail, G; Kolosovi, V. (2006) “The Geopolitical Orientations of Ordinary Russians: A Public Opinion Analysis”. *Eurasian Geography and Economics*, 2006, 47, No. 2. s. 129-152, s 136f

¹²⁵ Lövstrand, M. (2007), s 22

¹²⁶ Pipes, R. (2004)

¹²⁷ Lövstrand, M. (2007) Djupintervjuer i Velikij Novgorod och Sankt Petersburg, mars 2007

medan en dryg fjärdedel (27 procent) ansåg att utländska investeringar tvärtom kan vara av godo för landet.¹²⁸ Varför terrorism som begrepp inte nämns i den större undersökningen beror sannolikt på att terrorism vanligtvis kopplas samman med just islamistiska extremister. I intervjuerna var dock flera respondenter nogga med att klargöra att det inte har något emot muslimer som grupp.¹²⁹ I samhället kan man dock skönja en annan bild, folk blir alltmer misstänksamma mot ”syd- och österlänningar”, enligt ryssar människor med mörkare hud och rasismen i växer sig starkare i samtliga samhällsklasser.¹³⁰

3.2.2 Vänner och fiender

Bilden som ofta framkommer vid studier av Ryssland är att det är ett land med få nära allierade, att det ofta kritiserats, men att det ändå har en hel del vänner. I intervjuerna blev det vidare tydligt att de är ett folk med starka åsikter om vilka som är deras vänner respektive fiender.¹³¹ Sannolikt beror detta till stor del på att de ryska makthavarna av tradition spelar på en stark gränsdragning mellan ”oss” och ”dem”. Genom hela historien har fiendebilder utgjort en viktig funktion i skapandet av en nationell enighet och ständigt utpekats nya syndabockar av den ryska staten och media.¹³²

Vidare är dikotomin mellan öst och väst (gott och ont) mycket tydlig och de länder som går över på ”västs sida” blir ofta nedskrivna i media och betecknas som ”svikare”. Historiska hågkomster spelar i princip stor roll, men för den sakens skull har ryssarna inte svårt att ändra sin åsikt. Detta blir inte minst tydligt i relationen till Georgien; Georgien har under lång tid romantiserats av ryssarna och utgjort en av landets främsta allierade. Rysslands relationer med Georgien har emellertid försämrats kraftigt sedan ”Rosenrevolutionen”, och landets mål att bli fullvärdig Nato-medlem senast 2009 ses inte med blida ögon i Ryssland.

I en undersökning gjord av Levada Center, år 2007 ombads 1600 personer nämna de fem länder till vilka Ryssland har sämst relation.¹³³ I tabellen nedan presenteras resultatet:

¹²⁸ Nezavisimaja Gazeta (2006)

¹²⁹ Löfstrand, M. (2007), s 23

¹³⁰ Persson-Lövgren, M. (2004) ”Sankt Petersburg centrum för rasism.” Sveriges Radio 17 april 2004. Tillgängligt på: <http://www.sr.se/cgi-bin/isidorpub/PrinterFriendlyArticle.asp?DagensDatum=2004-04-17&Artikel=401019&ProgramID=83>. 2007-05-17.

¹³¹ Löfstrand, M. (2007). Djupintervjuer i Velikij Novgorod och Sankt Petersburg, mars 2007.

¹³² Pipes, R. (2004)

¹³³ Levada Center (2007) ”Druzjestvennye i nedruzjestvennye strany dlja rossijan” 07-05-30. Tillgängligt på: <http://www.levada.ru/press/2007053003.html>. Hämtat 08-02-19

Tabell 4. Länder som Ryssland har en sämre relation till (%)

Land	Maj 2006	Maj 2007
Estland	28	60
Georgien	44	46
Lettland	46	36
USA	37	35
Litauen	42	32

Georgien hamnar här på andra plats, efter Estland. Att USA kommer med på denna lista är föga förvånande, att landet hamnar sist efter en rad forna Sovjetrepubliker är dock värt att notera.¹³⁴ Tydligt är vidare att ryska medborgare hyser ett dåligt förtroende för samtliga baltiska länder, Estland i synnerhet – incidenten med statyn av den ryska soldaten spelar här en stor roll¹³⁵. Det ständiga förtrycket mot ryssar och statens allmänt hårdare ton mot landet i öst har tydligt påverkat opinionen på hemmaplan.¹³⁶ Detta är också något som ofta återkommer i intervjuerna med ryska medborgare. En stor del av respondenterna uttryckte upprördhet mot specifikt Estlands dåliga behandling av de ryssar som bor där och landet kom på tal vid olika tillfällen i intervjuerna – dels i självklara sammanhang såsom vilka länder som Ryssland har en dålig relation till, dels i sammanhang om respondenternas syn på sitt land som stormakt – om det skamliga i Rysslands oförmåga att försvara etniska ryssars rättigheter i Baltikum.

Levada Center ställde även frågan vilka fem länder som Ryssland har *bäst* relation till, vilket resulterade i en gradering med något större geografiskt diversifiering än i den föregående uppställningen.¹³⁷

¹³⁴ Levada Center (2007) "Druzjestvennye i nedruzjestvennye strany dlja rossijan" 07-05-30

¹³⁵ I slutet av april 2007 utbröt oroligheter i Estland om en staty föreställande en rysk soldat. Staten beslutade att statyn skulle flyttas vilket upprörde många i den ryska minoritetsbefolkningen.

¹³⁶ Löfstrand, M. (2007)

¹³⁷ Levada Center (2007) "Druzjestvennye i nedruzjestvennye strany dlja rossijan" 07-05-30

Tabell 5. Länder som Ryssland har en god relation till (%)

Land	Maj 2006	Maj 2007
Kazakstan	33	39
Vitryssland	47	38
Tyskland	22	24
Kina	24	19
Armenien	14	15

Kazakstan – en av Rysslands närmaste allierade – hamnar på första plats, och även Vitryssland ser man som en vän. Förtroendet för Vitryssland har dock sjunkit markant på bara ett år vilket med största sannolikhet beror på den hårdnade retoriken länderna emellan. Vidare har relationen mellan Rysslands president Putin och Vitrysslands president Lukasjenka försämrats det gångna året. Att Tyskland hamnar högt upp på listan förvånar knappast – Tyskland är det land i EU som har de bästa relationerna till Ryssland. Att Tyskland ses som en vän blir också tydligt vid intervjuerna från 2007 – Tyskland kom dels upp i diskussionen om till vilket land respondenterna kan tänka sig att flytta och dels vem Ryssland bör samarbeta med på internationell nivå.¹³⁸

Frågan är vidare hur det ryska folket upplever relationerna med omvärlden i sin helhet – har de förändrats eller förbättrats de senaste åren? På frågan ”Är relationen mellan Ryssland och majoriteten av övriga stater i världen idag bättre, varken bättre eller sämre eller sämre idag än de var under Jeltsin-tiden? (siffror från augusti 2007). 10 procent av de tillfrågade svarar här att de försämrats, 49 procent att det varken har blivit bättre eller sämre medan 32 procent anser att det blivit bättre. 9 procent ger inget svar.¹³⁹

Det är i sammanhanget att intressant närmare studera ryssarnas syn och relation till några av världens större aktörer. Nedan behandlas EU, USA och Kina.

¹³⁸ Lofstrand, M. (2007) Djupintervjuer i Velikij Novgorod och Sankt Petersburg, mars 2007

¹³⁹ Levada Center. (2007). ”Rossija i mir” 07-08-10. Tillgängligt på: <http://www.levada.ru/press/2007081001.html>. 08-02-19; Zagorski, A. (2007). ”Moscow Seeks to Renegotiate Relations with the West”. Russian Analytical Digest, Analysis 26/07, s 8

Därefter undersöks ryssarnas syn på internationella sammanslutningar såsom Nato, FN och G8.

3.2.3 EU, USA och Kina

Europeiska Unionen – ett påtvingat samarbete

Relationen mellan EU och Ryssland är långt ifrån okomplicerad och för EU:s del innebär förhållandet ofta en svår balansgång. Samtidigt som EU inte kan undgå att kritisera brister i pressfrihet och mänskliga rättigheter är unionen beroende av att ha en god partner i Ryssland, inte minst på grund av beroendet av rysk energi. Detta ger förstås Ryssland makt i relationen till EU, en makt som ryssarna ofta anklagas för att utnyttja genom att spela ut EU-länderna mot varandra.¹⁴⁰ Ryssland å andra sidan är mindre förtjust över EU:s utvecklingstendenser, där allt fler av Rysslands tidigare lydstaten redan har eller sakta men säkert håller på att integreras i unionen. Ryssland däremot har inte ansetts som en önskvärd medlem i EU – vare sig av Ryssland självt eller av unionens politiker. Ryssland vill inte underordna sig EU, utan anser sig åtminstone politiskt vara mer eller mindre jämbördigt med hela unionen.¹⁴¹

Trots ovannämnda konfliktlinjer och trots stora oenigheter i frågor som Kosovo och Tjetjenienkriget, pågår ett betydande samarbete mellan Ryssland och EU där det går att påvisa ett ömsesidigt beroende: dels delar de båda parterna många intressen och utmaningar såsom stabilitet, energieffektivitet och ökad konkurrenskraft, dels står de inför likartade gränsöverskridande hot som kriminalitet, människohandel, migration och terrorism.¹⁴² EU är vidare Rysslands största handelspartner.¹⁴³ Men trots detta är det mycket som pekar på att det framtida samarbetet kan förbli spänt på grund av olika uppfattningar om mänskliga rättigheter och marknadsekonomiska frågor.¹⁴⁴ Frågan är hur den ryska statens ambivalenta förhållande till EU färgat det ryska folkets syn på och relation till unionen.

¹⁴⁰ Björklund, M. "Frostigare relationer mellan EU och Ryssland." Dagens Nyheter. 2 maj 2007; Anderman, K et al. (2007). Russia-EU external security relations: Russian policy and perceptions. Defence Analysis. Februari 2007. Totalförsvarets forskningsinstitut.

¹⁴¹ Trenin, D; Vendil, P (2007). "Europe and Russia: Redefining the Relationship". Discussion Paper. 2007-12-19

¹⁴² Europaparlamentet (2006). "2006: Viktigt år för relationerna EU-Ryssland." Yttre förbindelser. 06-07-24. Tillgängligt på: http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/030-9875-172-06-25-903-20060714STO09874-2006-21-06-2006/default_sv.htm. Hämtat: 07-09-10

¹⁴³ Regeringskansliet. (2007). Information om Ryssland. Tillgängligt på: <http://www.regeringen.se/sb/d/5472/a/43790>. Hämtat: 07-09-21

¹⁴⁴ Europaparlamentet. (2006)

Sett till opinionsundersökningar råder det inget tvivel om att det ryska folket är splittrat i frågan om relationen till EU, liksom i relationen till de enskilda länderna inom unionen. Samtidigt som nära hälften av ryssarna anser att det finns många bra saker att hämta från den europeiska kulturen och demokratin är det färre, enbart en tredjedel, som ser EU som en granne och partner med vilken ett långsiktigt förhållande kan utvecklas och fördjupas.¹⁴⁵ Att skepsisen kring ett närmare samarbete är så stor kan till viss del bero på att nära hälften av de tillfrågade ryssarna upplever Västeuropa som ett hot mot Rysslands självständighet. Åsikterna om vilken typ av hot Västeuropa utgör är dock delade: 25 procent känner ett hot mot landets finansiella och industriella självständighet, 15 procent ser att den europeiska kulturen är ett hot mot den genuint ryska och 15 procent är rädda för att Ryssland förlorar sin politiska självständighet. Trenden över tid åskådliggör vidare att ryska attityder gentemot Europa blivit mer negativa sedan slutet av 1990-talet. Opinionsundersökningar från år 2000 visar att 35 procent av ryssarna då ansåg att den europeiska demokratin och kulturen var destruktiva för Ryssland, en andel som i slutet av 2006 ökat till 42 procent. Dock bör tilläggas att attityderna till specifika EU-länder varierar stort där de länder som ryssarna har lägst förtroende för är de tre baltiska staterna, medan Tyskland som ovan nämnts är det land som de ryska medborgarna hyser högst förtroende för.¹⁴⁶

Undersökningar indikerar vidare att ryssar bosatta i regioner i det europeiska närområdet är mer positiva till Europa och väst än de ryssar som bor i de mer östligt belägna delarna av Ryssland. Vid djupintervjuerna 2007 ställdes frågan: *Vilka länder borde vara Rysslands huvudsakliga internationella partners?* Två tredjedelar av de tillfrågade svarade att de önskade se EU/Västeuropa som huvudsaklig internationell partner, 26 procent nämnde Kina. Intervjusvaren visar vidare på tendensen att befolkningen i västra Ryssland efterlyser olika typer av utbyten med olika länder. Flera sade t.ex. att de önskade ett närmare *politiskt* samarbete med EU, medan de såg Kina som en viktig (särskilt framtida) *ekonomisk* partner.¹⁴⁷

USA – allt frostigare relationer

Åren efter kalla kriget kom som ovan nämnts att kännetecknas av en relativt god relation mellan Ryssland och USA. De senaste åren har emellertid förhållandet mellan de två länderna försämrats och det har i västerländsk press spekulerats i

¹⁴⁵ EU-Russia Centre/Levada Center. (2007)

¹⁴⁶ EU-Russia Centre/Levada Center. (2007)

¹⁴⁷ Lofstrand, M. (2007), s 19f

huruvida ett nytt kallt krig är på väg.¹⁴⁸ Många analytiker hävdar emellertid att spekulationerna är överdrivna och ett nytt kallt krig står knappast inför dörren. Skälet till att kalla kriget kunde hålla på så länge och vara så intensivt byggde på det faktum att det fanns två jämbördiga supermakter med likvärdiga resurser – idag är dock USA betydligt starkare än Ryssland.¹⁴⁹

Frågan är emellertid hur det kommer sig att vänskapen har ersatts av osämja och att lovord bytts ut mot anklagelser och kritik. I takt med den ryska ekonomiska tillväxten har också självförtroendet stärkts. Ryssland vågar åter höja sin röst på den internationella arenan och protesterna mot Natos och därmed USA:s växande dominans har blivit allt starkare. Ryssarna upplever att USA söker flytta fram sina militära positioner, något som kan liknas vid situationen under kalla kriget.¹⁵⁰ Särskild kritik riktades mot planerna att upprätta ett missilförsvar i Polen och en ny radaranläggning i Tjeckien, och den ryska ledningen anklagar USA för kapprustning. Ryssarna är vidare kritiska mot vad de menar är USA:s försök att dominera världen, och Moskva är en av de starkaste kritikerna mot Irakkriget. Rysslands hårdare ton gentemot USA beror också på missnöjet att ständigt bli kritiserat, dels på demokratiområdet och dels för Rysslands sätt att använda energi som politiskt vapen.¹⁵¹

Vid en närmare granskning av det ryska folkets åsikter framträder en bild av att de sammanfaller med de antiamerikanska stämningarna hos den ryska ledningen. I intervjuerna från 2007 framkommer en tydlig misstänksamhet mot USA, där man beskyller landet för att med flit ha givit ”felaktiga” råd i den ekonomiska politiken med syfte att förhindra att Ryssland återigen ska bli den stormakt det var under sovjettiden. Ofta blottas den historiskt dåliga relationen, och vanligt är att associera till den gamla stormaktskonflikten.¹⁵²

En undersökning gjord av Levada Center visar vidare att inte heller USA:s roll i världssamfundet som sådant ses som positiv, då en klar majoritet (61 procent) är av åsikten att USA utgör en negativ influens i världspolitiken och enbart en fjärdedel av de tillfrågade ser USA:s inverkan som positiv. I synnerhet tycker de ryska medborgarna att USA ska sluta lägga sig i andra länders inre angelägenheter, även när det gäller att stötta en utveckling mot demokrati och

¹⁴⁸ Blomgren, J. (2007). ”Är ett nytt kallt krig på väg?” Svenska Dagbladet. 8 juni 2007.

Tillgängligt på: http://www.svd.se/nyheter/utrikes/artikel_235575.svd. Hämtat: 07-10-01

¹⁴⁹ Sävborg, E. (2007) ”Ryssland höjer tonläget” Sveriges Radio. Tillgängligt på:

<http://www.sr.se/cgi-bin/pl/program/arkiv.asp?ProgramID=1637&formatID=116&Max=2007-06-19&Min=2004-04-01&PeriodStart=2007-06-20&Period=3&Artikel=1421271>. Hämtat: 07-09-23

¹⁵⁰ Sävborg, E. (2007)

¹⁵¹ Larsson, R. (2006). ”Russia’s Energy Policy: Security Dimension and Russia’s Reliability as an Energy Supplier.” Defence Analysis. Mars 2006. Totalförsvarets forskningsinstitut, s 209

¹⁵² Löfstrand, M. (2007). Djupintervjuer i Velikij Novgorod och Sankt Petersburg, mars 2007.

mänskliga rättigheter. En klar majoritet tycker det är en oacceptabel politik och enbart en knapp tredjedel ser dessa ansträngningar som positiva.¹⁵³

I ryska media framställs USA ofta som en krigisk makt med ambitionen att få andra länder under sitt välde. Statistik tyder på att ryssarna har färgats av detta synsätt: år 2006 såg hela 57 procent av ryssarna USA som ett hot mot global säkerhet medan enbart 22 procent inte upplevde en sådan hotbild.¹⁵⁴ I intervjuerna från 2007 var vidare USA det näst vanligaste svaret vad gäller frågan om säkerhetspolitiska hot utifrån (i Velikij Novgorod hamnade USA till och med på första plats).¹⁵⁵ Så här uttrycker sig en av respondenterna:

*”USA utgör ett tydligt hot – de försöker hela tiden att hävda sig gentemot oss, men även mot andra länder. Ryssland håller inte på med sådant längre, vi har nog med att sköta våra inre problem och det är det enda vi bryr sig om idag. Vi vill inte kriga mot någon – USA däremot, se bara på kriget i Irak, ett krig som Ryssland var mycket kritiskt till.”*¹⁵⁶

Som citatet avslöjar försöker många ryssar ideligen distansera sig från USA, dels från USA som nation, dels från det amerikanska folket. Gång på gång påpekade de att den ryska mentaliteten skiljer sig från den amerikanska, både på individnivå och på högre maktnivåer. Den sittande presidenten Bushs politik ogillas starkt och de menar att USA intar en krigisk position i världssamfundet, och jämfört med sin egen ryska som är betydligt fredligare.¹⁵⁷

Kina – skenbar vänskap

Redan under sovjettiden var relationen mellan Kina och Ryssland minst sagt frostig, men Sovjetunionen hade då ett markant övertag gentemot det då betydligt svagare Kina. Sovjetunionens fall tillsammans med Kinas imponerande tillväxt har emellertid lett till en mer symmetrisk och på många vis också en varmare relation.

Dagens relation till Kina bör emellertid beskrivas som dubbelbottnad: relationerna är officiellt goda (det finns till och med ett strategiskt vänskapsavtal mellan parterna) men inofficiellt utgör landet ett potentiellt problem för Moskva.¹⁵⁸ Samtidigt som Kina på flera vis kan stärka Ryssland ekonomiskt och

¹⁵³ Levada Center. (2006). A new study of Russian and American Public Opinion on Russia, the US and China. 06-06-01

¹⁵⁴ Levada Center. (2006). A new study of Russian and American Public Opinion on Russia, the US and China. 06-06-01.

¹⁵⁵ Lofstrand, M (2007), s 22

¹⁵⁶ Lofstrand, M (2007). Djupintervju med N2: Kvinna, 45 år, lärare. 07-03-16

¹⁵⁷ Lofstrand, M. (2007), s 42

¹⁵⁸ Leijonhielm, J. et al. (2005), s 161

utgöra ett viktigt samarbetsland utgör det också ett av de största hoten i fråga om geopolitiska intressen. Misstänksamheten mot Kina består till stor del i en rädsla för att Kina ska göra anspråk på Rysslands råvaruresurser i närområdet samt investera i energi- och infrastrukturprojekt som kan missgynna rysk ekonomi.¹⁵⁹ Denna rädsla framkommer också i intervjuerna där flera respondenter underströkr svårigheten med att veta var Kina står. De påpekade också Kinas behov av land och dess brist på energitillgångar. Någon större oro tycks emellertid inte finnas. Möjligt är emellertid att intervjuer gjorda i gränstrakterna mot Kina hade gett andra resultat.

Också opinionsundersökningar indikerar att den ryska allmänheten inte upplever grannlandet i öst som något *större* hot. Trots ett allt starkare Kina är synen på landet inte i närheten så negativ som den på USA. En förklaring kan vara just vänskapspakten, samt att Kina inte på långa vägar kritiserats lika mycket i ryska media eller av de ryska makthavarna. I kontrast till åsikterna om USA:s mer negativa inflytande i världspolitiken ansåg en majoritet av ryssarna (57 procent) i april 2007 att Kina haft en positiv inverkan på världspolitiken de senaste åren. Bara en femtedel såg Kinas inverkan som negativ och 23 procent sade sig inte ha någon åsikt alls i frågan.¹⁶⁰ I frågor som behandlar synen på Kina som ett vänskapligt eller hotfullt land finner man tydliga variationer inom Rysslands gränser: invånarna i Rysslands östliga delar ser Kina som ett mindre vänskapligt land än vad man gör i andra regioner. De är också mer skeptiska inför framtiden då fler förutser försämrade relationer med grannlandet i öst (20 procent i östra Ryssland och 15 procent i övriga landet). Dessa högre värden är sannolikt relaterade till en rädsla för den kinesiska ekonomiska expansionen och för immigration till de glest befolkade östra delarna av Ryssland. 74 procent av de tillfrågade ser de nuvarande rysk-kinesiska relationerna som ”normala”, ”lugna” eller till och med vänskapliga. Samtidigt hamnade dock Kina, år 2002, på andra plats i listan över länder som utgör ett potentiellt hot mot Rysslands säkerhet (17 procent) efter USA (30 procent).¹⁶¹ Dessa siffror har inte förändrats nämnvärt de senaste åren – 33 procent nämnde då USA och 19 procent Kina. EU hamnade på femte (3 procent båda åren) plats efter Japan (6 procent 2002 resp 3 procent 2006).¹⁶²

¹⁵⁹ “Ferdinand, P (2007) “Sunset, sunrise: China and Russia construct a new relationship.” International Affairs 83: 5 (2007) 841–867, s 841

¹⁶⁰ Levada Center. (2006). A new study of Russian and American Public Opinion on Russia, the US and China. 06-06-01.

¹⁶¹ O’Loughlin et al. (2006), s 142f.

¹⁶² VTsIOM. (2005). ”Rossija – mezjdu Vostokom i Zapadom”. Press Viposki.. 05-12-19. Tillgängligt på: <http://www.wciom.ru/?pt=54&article=2129>; <http://www.wciom.ru/?pt=>. Hämtat: 07-10-15

3.2.4 Internationella sammanslutningar

Rysslands syn på sin roll i det internationella samfundet kan beskrivas som ambivalent. Samtidigt som ryssarna vill vara med och bestämma vill de knappast bli en del av den globaliserade världen. Ryssland vill varken integreras i världspolitiken eller världsekonomin, i alla fall inte på andras villkor. Internationellt ifrågasätts Rysslands medlemskap i olika samfund allt oftare, bland annat i Europarådet där de är medlemmar trots brott mot mänskliga rättigheter i Tjetjenien, samt i G8.¹⁶³ Ryssarna själva ser sig dock som fullvärdiga medlemmar; opinionsundersökningar från 2006 visar att de flesta ryssar anser att Ryssland har lika stor rätt som övriga G8-medlemmar att vara med i konstellationen. Hela två tredjedelar av de tillfrågade tror dessutom att Rysslands medlemskap är av stor betydelse för hela världssamfundets utveckling. Det är emellertid enbart 39 procent av de tillfrågade som tror att övriga länder ser Ryssland som en jämlike. Här blottas den konflikt som ständigt råder bland såväl den ryska ledningen som befolkningen – konflikten mellan ett stormakts- och ett mindervärdeskomplex. För ryssarna är det viktigt att vara den stormakt de en gång varit och på flera vis tycker de att de fortfarande är det (sett till territoriet, militär styrka och de råvaruresurser landet besitter). De är dock fullt medvetna om Rysslands ekonomiska svaghet liksom de inre problem som landet brottas med. Närmare 80 procent av de tillfrågade ser medlemskapet i G8 som viktigt för Ryssland och dess framtida utveckling och enbart 4 procent anser det vara av ringa betydelse.¹⁶⁴

Ryssland är en stark förespråkare för ”multipolaritet” (även om man numera endast med försiktighet använder detta ord) och vänder sig i synnerhet mot dagens ”unipolära världsordning” med USA som dominerande aktör. Ryssland lägger således stor vikt vid mellanstatliga organisationer som kan utgöra en motvikt till den skeva världsordningen. Ryssland är en stark förespråkare för FN och understryker gärna organisationens globala säkerhetspolitiska roll, i synnerhet Säkerhetsrådets (där Ryssland är ett av fem länder som innehar vetorätt). För att ytterligare stärka Säkerhetsrådets roll har Ryssland förespråkade att FN-medlemmars militära aktioner måste sanktioneras av Säkerhetsrådet för att vara legitima. Därför kritiserades USA:s egeninitierade krig i Irak och Natos aktioner mot Jugoslavien 1999. Av samma skäl stödde Ryssland ockupationen av Afghanistan 2001 och FN-insatser i bl.a. Afrika.¹⁶⁵ Den ryska statens inställning

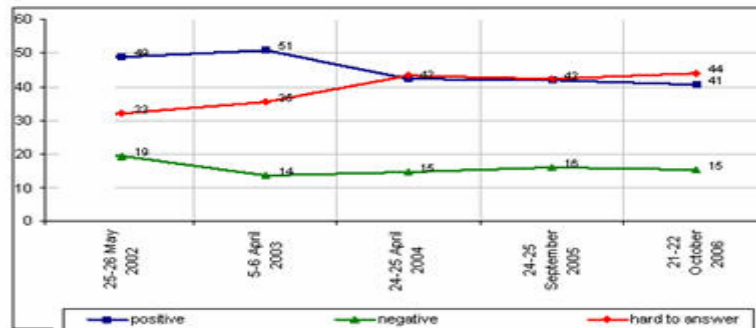
¹⁶³ Larsson, R. (2005) ”Ryssland lider av globaliseringsångest” Framsyn 2005 nr 5. Tillgängligt på: http://www.foi.se/FOI/templates/Page_4255.aspx. Hämtat: 07-09-20

¹⁶⁴ Levada Center/The World Public Opinion. (2006). ”Russians Support Putin’s Re-Nationalization of Oil, Control of Media, But See Democratic Future”. 06-09-11

¹⁶⁵ Leijonhielm, J. et al. (2005), s 63

gällande FN avspeglas tydligt hos den breda massan, där den generella synen av FN överlag är positiv. Diagrammet nedan visar ryssarnas svar på frågan: *Vilken roll spelar FN i världen idag – positiv eller negativ?*¹⁶⁶

Figur 7. FN:s roll i världen

Diagrammet visar att 41 procent av ryssarna ser FN:s roll som positiv, 44 procent har svårt att bestämma sig medan enbart 19 procent ser den som negativ. Andelen positiva ryssar är alltså betydligt större än andelen negativa. Vid jämförelse över tid framgår emellertid att andelen med positiv syn sjunkit de senaste åren. Detta betyder nödvändigtvis inte att synen blivit mer negativ – snarare har det positiva omdömet förlorat mark till dem som har svårt att svara. I samma undersökning ställs frågan: *Vilken effekt har FN på internationella angelägenheter – tillräcklig eller otillräcklig?* Här framträder ett tydligt samband: allt färre ryssar anser att FN:s världspolitiska inflytande är tillräckligt. År 2000 var andelen ryssar med denna åsikt 54 procent – sex år senare hade andelen sjunkit till 33 procent. Vidare anser 34 procent av de tillfrågade att FN:s roll försvagats de senaste åren medan 45 procent har svårt att ge ett svar på denna fråga. Även när det gäller FN:s kontra Rysslands intressen är osäkerheten hög bland befolkningen – vid frågan om FN:s politik speglar Rysslands intressen är 45 procent osäkra, 22 procent menar att den gör det och 33 procent att den inte gör det (siffror från 2006).¹⁶⁷ De frågor som ryssarna rankar som FN:s viktigaste är (i fallande betydelseordning): (1) kampen mot terrorism; (2) fattigdomsbekämpning; (3) hälsofrågor; (4) utveckling/tillväxt i världsekonomin; (5) energisäkerhet; (6) förbättring av undervisningen/enhetlig

¹⁶⁶ The Public Opinion Centre Database. (2006). Views of the United Nation: Monitoring. 20.10.2006 Population poll. Tillgängligt på:

<http://bd.english.fom.ru/report/cat/frontier/blocks/UN/ed064220>. Hämtat: 07-10-15

¹⁶⁷ The Public Opinion Centre Database. (2006).

utbildningsstandard; (7) problem med Iran; (8) iakttagandet av fri- och rättigheter i olika delar av världen.¹⁶⁸

Om ryssarna har en övervägande positiv syn på FN framgår deras ambivalenta relation gentemot andra internationella organisationer desto mer vid en studie av militärpakten Nato: Å ena sidan har samarbetet värderats högt från rysk sida och ryska företrädare har ofta betonat vikten av det samarbete som sker inom Nato- och Rysslandsrådet (NRC). Detta innebar ett närmare samarbete på flera områden och gav Ryssland en likställd roll. Under 2004 genomfördes fler gemensamma övningar än någonsin och man skrev på avtal om tillträde för militärer på varandras territorium. Å andra sidan finns en misstänksamhet mot vad Nato egentligen står för och framför allt hur alliansen kan komma att utvecklas framöver.¹⁶⁹ Som tidigare nämnts är Moskva starkt emot ett ökat Nato-engagemang i grannskapsregionen och är således mycket missnöjt med de samtal som Nato för med Ukraina, Moldavien och Georgien. Med allt fler potentiella Natoländer i det ryska grannskapet har relationen till militärpakten försämrats avsevärt. Alltmer sällan omtalas Nato i positiva ordalag och försöken till samarbete med Nato blir allt sällsyntare.

Tydligt är att makthavarnas ökade misstänksamhet mot Nato återspeglas i allmänhetens åsikter, där attityden till militärpakten blir alltmer negativ. År 2002 ansåg en tredjedel av ryssarna att ett närmande till Nato låg i landets intresse medan 37 procent var negativa. Fyra år senare hade andelen förespråkare minskat till en fjärdedel medan nästan hälften (45 procent) av de tillfrågade ansåg att ett närmande gick emot Rysslands intressen.¹⁷⁰ Att misstänksamheten gentemot Nato är stor syns i den statistik som behandlar hur många ryssar som ser försvarsalliansen som ett hot: en majoritet av ryssarna (61 procent) anser att det finns anledning att frukta Nato medan enbart 29 procent ser pakten som ofarlig för Ryssland.¹⁷¹

Det omvända förhållandet – att Natoländerna har anledning att frukta Ryssland – är en mindre vanlig åsikt och siffrorna är så gott som spegelvända: 60 procent anser att Ryssland inte är ett land att frukta medan en knapp tredjedel är av motsatt åsikt. Också den mer generella frågan om huruvida Ryssland utgör ett hot mot andra länder, leder till svar som visar på en fredligt orienterad självbild.

¹⁶⁸ Levada Center. (2006). A new study of Russian and American Public Opinion on Russia, the US and China. 06-06-01.

¹⁶⁹ Anderman, K. (2007). "Samarbete mellan Ryssland och NATO: Det ryska perspektivet. Mars 2007. *Totalförsvarets forskningsinstitut*, s 9

¹⁷⁰ Anderman, K. (2007), s 10

¹⁷¹ Levada Center/The World Public Opinion. (2006). "Russians Support Putin's Re-Nationalization of Oil, Control of Media, But See Democratic Future". 06-09-11.

Enbart 9 procent av de tillfrågade anser att så är fallet medan 84 procent menar att andra länder inte har någon anledning att frukta Ryssland.¹⁷²

¹⁷² Nezavisimaja Gazeta. (2006).

4 SLUTSATSER

Ur ett västligt perspektiv upplevs den ryska politiken som alltmer antidemokratisk och konfrontativ, och en fråga som ofta kommer upp i sammanhanget är huruvida en sådan politik har ett folkligt stöd bland ryska medborgare eller inte. För att ta reda på detta har vi studerat de ryska medborgarnas syn på sitt land, vilken väg de önskar att landet tog, vilka hot de upplever samt vilka de ser som sina vänner respektive fiender. Med andra ord studeras den ryska självbilden.

Denna rapport åskådliggör att det finns ett relativt brett folkligt stöd för de ryska makthavarnas politik, eller åtminstone ett tyst samtycke. Såväl inrikes- som utrikespolitiken får folkets sympatier vilket inte bara legitimerar ledarna, utan också ger dem ett relativt stort manöverutrymme. Av många ses president Putin som ”välgöraren” – den som räddade Ryssland från 1990-talets samhällsliga och ekonomiska kaos, och enligt många är han den starka ledare som landet behöver.

Önskan om en stark ledare är i själva verket en mycket gammal föreställning hos det ryska folket. Såväl utländska forskare som ryssarna själva hänvisar ofta just till den ryska historien, traditionen och den speciella mentaliteten och många förklarar dagens utveckling utifrån historiska paradig. Att använda detta som enda förklaringsmodell vore givetvis fel, men att avvisa den helt vore inte heller rätt. Historien kan förklara en hel del men den gör inte framtiden förutbestämd. I fallet Ryssland ser forskare så långt tillbaka som till 1200-talet, då Ryssland isolerade sig från omvärlden. Isoleringen tillsammans med ett despotiskt styre sammanföll i tiden med renässansen i Västeuropa. Landets isolering gjorde att begrepp som frihet och demokrati nådde ryssarna mycket sent och de har därmed haft svårare att slå rot. Att använda historien för egna syften har vidare varit ett vanligt och återkommande inslag i rysk historia – det går att finna otaliga exempel där historien har skrivits om till fördel för den sittande regimen, i synnerhet under sovjettiden. Också Putin använder sådana metoder – genom att upphöja sovjettiden söker han återskapa den ryska nationella stoltheten.

Detta, tillsammans med 1990-talets ekonomiska kris och samhällsliga kaos, har försatt de ryska medborgarna i tvivel på att demokrati och frihet verkligen är av godo för deras land. Istället efterfrågar de ordning och en stark statsmakt som beskyddare mot inre och yttre fiender. Att dagens presidentadministration realiserar denna bild är givetvis en bidragande orsak; ofta framhålls att en svag stat var orsaken bakom 1990-talets kris. Ryssarna har således åter fått bekräftat att frihetens pris är ordning, ett pris som för många är alltför högt.

Den ryska självbilden återspeglas vidare i synen på samtida inrikespolitiska frågor. Särskilt framträdande är en avpolitisering av folket; idag verkar inte bara de ryska medborgarna tycka att det är lönlöst att försöka påverka då det ändå inte ger resultat, utan många tycks inte längre vilja. President Putin är populär och en stor del av det ryska folket tycker att han sköter landets angelägenheter bäst själv, utan inblandning. Rapportens resultat tyder således på att utvecklingen mot en alltmer auktoritär stat utan större motstånd kan fortgå – så länge samhällsklimatet förbättras och den ekonomiska tillväxten kommer folket till godo kan man räkna med att folkliga protester lyser med sin frånvaro. Med tanke på Rysslands utveckling åren efter Sovjetunionens fall är emellertid dessa siffror inte fullt så kontroversiella som de först förefaller. Fortfarande utgör ekonomin ett stort problem för många ryssar och i såväl intervjuer som opinionsundersökningar framkommer en stark oro för hushållsekonomin. Även andra artikulerade hot kan relateras till 1990-talets kris, bland annat ökad brottslighet och politisk instabilitet.

Den ryska självbilden framkommer vidare i avgränsningen mot ”den andre”. Karaktäristiskt för ryssarna är tanken på att Ryssland är något eget – ett land med unika särdrag, ojämförbart med resten av världen. Detta gör att avgränsningen mellan ”oss” och ”dem” är relativt klar. I alla tider har ryska makthavare använt sig av fiendebilder för att ta fokus från de inhemska problemen. Misstänksamhet gentemot omvärlden gör sig ständigt påmind och den ryska allmänheten har en relativt klar bild av vilka som utgör landets vänner respektive fiender. Särskilt misstänksamma är ryssarna mot sin forna fiende USA, men det finns även en, om än svagare och mindre uttalad, inneboende misstro mot såväl Kina som EU. Officiellt är relationerna till såväl Kina som EU goda, men inofficiellt är ryssarna på sin vakt. De ryska medborgarna ger också uttryck för besvikelse mot forna sovjetstater, där de baltiska staterna, Georgien och Ukraina ses som ”svikare”, och många beskyller dem för att de ”fångats av USA:s provokationer”. Med folket bakom sig har Rysslands makthavare alla möjligheter att föra en allt hårdare politik gentemot dessa länder.

De ryska medborgarnas ambivalenta förhållningssätt till omvärlden framträder också i deras syn på internationella sammanslutningar såsom FN, Nato och G8. Samtidigt som de vägrar bli en del av det globaliserade samfundet, vill de ändå vara med och bestämma; de vill ha kontroll över världspolitiken samtidigt som de inte vill att någon skall ha kontroll över dem själva. De allra flesta ryssar har därför en mycket positiv syn på just FN:s roll – en organisation som beaktar länders integritet och suveränitet och där Ryssland dessutom besitter vetorätten. Synen på Nato är betydligt mer negativ och många ryssar uttrycker en stark misstänksamhet mot denna organisation. Att Ryssland har en stark röst i världssamfundet är betydelsefullt för ryssarna och med förhoppningen om att

Rysslands röst skall stärkas i världssamfundet legitimeras också den alltmer aggressiva utrikespolitiska retoriken.

Svar på frågor om nuet leder oss osökt in på frågor om framtiden. Vad har vi egentligen att förvänta oss av Ryssland? Ur ett demokratiskt perspektiv ser dagens utveckling mycket dystert ut. Ryssland går mot ett allt mer auktoritärt system, och detta med folkets medgivande. Att en förändring skulle ske de närmaste åren är knappast sannolikt – inte med dagens politiska elit och inte med den ryska självbild som framträder. Frågan är hur länge en självbild varar. När kan man förvänta sig att nya värderingar har växt fram och när kan man förvänta sig att begrepp som frihet och demokrati inte längre har en konnotation av oreda, ojämlikhet och kaos? Denna fråga är givetvis mycket svår att svara på men möjligt är att nästa generation eller nästnästa kommer att ha en annan självbild. Människor som varken har upplevt sovjettiden eller de svåra åren på 1990-talet kommer sannolikt att se mer positivt på förändring. Att växa upp i EU:s närområde och med möjlighet att resa väcker förhoppningsvis en hel del frågor om strukturerna i det egna landet.

Att förhålla sig källkritiskt till de resultat rapporten lyfter fram är viktigt. I studier som likt denna stödjer sig på opinionsundersökningar kan såväl frågor som svar vara vinklade i syfte att få fram önskade resultat, och i vissa fall är sannolikt också den officiella statistiken manipulerad. I rapporten visualiseras detta vid flera tillfällen då olika resultat framkommit på relativt likartade frågor. Här fyller den kvalitativa undersökningen en viktig kompletterande roll. Intervjuer ger inte bara en bredd och ett djup i svaren, genom dem kan man också i viss mån stämma av de större undersökningarnas resultat. Än mer vetenskapligt attraktiv hade den kvalitativa studien givetvis varit om den baserats på fler intervjuer och på ett bredare urval över hela Ryssland. Också frågan om kausal riktning komplicerar studien, vem påverkar egentligen vem? Är det politikerna som påverkar folket eller är det folket som indirekt formar politiken? Här finns inget självklart svar och sannolikt inte heller något rätt eller fel. Snarare pågår en ständig växelverkan och det finns sannolikt variationer inom olika politikområden.

5 REFERENSER

Anderman, K; Hagström Frisell, E; Vendil Pallin, C. (2007). *Russia-EU external security relations: Russian policy and perceptions*. Defence Analysis. Februari 2007. Totalförsvarets forskningsinstitut.

Anderman, K. (2007). *Samarbete mellan Ryssland och NATO: Det ryska perspektivet*. Förvarsanalys. Mars 2007. Totalförsvarets forskningsinstitut. Mars 2007.

Baranovsky, V. (2000). "Russia: A part of Europe or Apart from Europe?" *International Affairs*, vol 76, nr 3, ff 443-458

Baucom, I. (1999). *Out of Place. Englishness, Empire, and the Locations of Identity*. Princeton University Press. Princeton

Billington J.H. (2004). *Russia in Search of Itself*. Woodrow Wilson Center Press. Washington D.C. The John Hopkins Press. Baltimore and London. 2004.

Björklund, M. "Frostigare relationer mellan EU och Ryssland." *Dagens Nyheter*. 2 maj 2007.

Blomgren, J. (2007). "Är ett nytt kallt krig på väg?" Svenska Dagbladet. 8 juni 2007. Tillgängligt på: http://www.svd.se/nyheter/utrikes/artikel_235575.svd. Hämtat: 07-10-01

Burawoy, Michael & Krotov, Pavel & Lytkina, Tatyana. 2000. "Involution and destitution in capitalist Russia." *Ethnography*. Volume 1(1): 43-65. SAGE Publications. London, Thousand Oaks, New Dehli.

Bloom, W. (1990). *Personal identity, national identity and international relations*. Cambridge University Press. Cambridge.

Cohen, S. (1999). *Politics without a Past. The Absence of History in Postcommunism Nationalism*. Duke University Press. Durham.

Euroasia Daily Monitor. (2008). "Almost two-thirds of Russians believe democracy is the best political system." Vol 5, Issue 8, January 16. The Jamestown Foundation

Europaparlamentet (2006). "2006: Viktigt år för relationerna EU-Ryssland. Yttre förbindelser. 14-07-2006. Tillgängligt på: http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/030-9875-172-06-25-903-20060714STO09874-2006-21-06-2006/default_sv.htm. Hämtat: 07-09-10

- EU-Russia Centre/Levada Center. (2007) "Voices from Russia: Society, Democracy and Europe. *Research February 2007*. Tillgängligt på: <http://www.levada.ru/eng/eurussia.html>. Hämtat: 07-09-15.
- "Ferdinand, P (2007) "Sunset, sunrise: China and Russia construct a new relationship." *International Affairs* 83: 5 (2007) 841–867.
- Fukuyama, F. (1992). *The End of History and the Last Man*. Hamish Hamilton. London
- Greenfeld, L. (1992). *Five Roads to Modernity*. Harvard University Press, Cambridge
- Hedetoft, U. (1995). *Signs of Nations. Studies in the Political Semiotics of Self and Other in Contemporary European Nationalism*. Dartmouth. Aldershot.
- Högskoleverket. (2008) "Ingen kritik av Stalin i rysk lärobok" Internationellt om högskolan nr 1, 08-01-18. Tillgängligt på: <http://www.hsv.se/publikationerarkiv/nyhetsbrev/2008/internationelltomhogskolan/internationelltomhogskolanr12008.5.7924e74611777d7c66080001064.html>. Hämtat: 08-02-10
- Kaplowitz, N. (1990). "National Self-Images, Perception of Enemies, and Conflict Strategies: Psychopolitical Dimensions of International Relations". *Political Psychology*, vol. 11, ff. 39-82.
- Konnander, V. (2002). "Nationella identiteter och regionala självbilder i Ryssland. *Politologen*. Hösten 2002. ff 63-67.
- Larsson, R. (2006) *Russia's Energy Policy: Security Dimension and Russia's Reliability as an Energy Supplier*. Defence Analysis. Mars 2006. Totalförsvarets forskningsinstitut,
- Larsson, Robert. (2007). "Ryssland lider av globaliseringsångest" *Framsyn* 2005 nr 5. Tillgängligt på: http://www.foi.se/FOI/templates/Page___4255.aspx. Hämtat: 07-09-20
- Lavelle, P. (2004). "What Does Putin Want?" *Current History*. October 2004
- Leijonhielm, J; Knoph, J; Larsson, R; Oldberg, I; Unge, W; Vendil-Pallin, C. (2005). "Rysk militärförmåga i ett tioårsperspektiv – problem och trender 2005." *Totalförsvarets forskningsinstitut*. Användarrapport. ISSN 1650-1942. Tillgängligt på: <http://www2.foi.se/rapp/foir1662.pdf>. Hämtat: 07-09-10
- Levada Center. (2006). A new study of Russian and American Public Opinion on Russia, the US and China. 06-06-01. Tillgängligt på: <http://www.levada.ru/eng/russia0usa.html>. Hämtat: 07-09-05

- Levada Center/The World Public Opinion. (2006). "Russians Support Putin's Re-Nationalization of Oil, Control of Media, But See Democratic Future". 11.09.06. Tillgängligt på:
<http://www.worldpublicopinion.org/pipa/articles/breurope/224.php?nid=&id=&pnt=224&lb=breu>. Hämtat: 07-09-10
- Levada-Center (2007). "Aktualnije problemi rossijan" 07-08-02. Tillgängligt på:
<http://www.levada.ru/press/2007080201.html>. Hämtat: 07-10-17
- Levada Center (2007). "Druzjestvennye i nedruzjestvennye strany dlja rossijan" 07-05-30. Tillgängligt på: <http://www.levada.ru/press/2007053003.html>. Hämtat: 08-02-19
- Levada Center. (2007). "Rossija i mir" 07-08-10. Tillgängligt på:
<http://www.levada.ru/press/2007081001.html>. 08-02-19
- Löfstrand, M. (2007). Djupintervjuer i Velikij Novgorod och Sankt Petersburg, mars 2007
- Löfstrand, M. (2007). "Ryssar om Ryssland." Magisteruppsats. Uppsala Universitet.
- McIver, S. (2003). "Contextualising National Identity". s. 43-60 i Petersson, B & Clark, E. (2003) *Identity Dynamics and the Construction of Boundaries*. Nordic Academic Press. Lund.
- Molander, J. (2006). "Främlingsfientligheten i Ryssland växer." *Regeringskansliets webbplats för mänskliga rättigheter*. Nyheter. 27 november 2006. Tillgängligt på:
http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/news/?module_instance=1&id=450. Hämtat: 07-09-20
- Neumann, I. (1999). *Uses of the other: "The East" in European identity formation*. University of Minnesota Press. Minneapolis
- Nezavisimaja Gazeta (2006) "Vremja reform – v prosjлом i v nastojsajtjem" April 7, 2006. Tillgängligt på: http://www.ng.ru/ideas/2006-04-07/11_reformy.html. Hämtat: 07-09-10
- Novaya Gazeta (2007), "My nashli, gde prjachetsa administrativnyj resurs". No. 91 2007. Tillgängligt på: <http://www.novayagazeta.ru/data/2007/91/00.html>. Hämtat: 08-02-27
- Ohlsson, P. (2004). "I väntan på Ryssland." *Sydsvenskan/Opinion*. 22 augusti 2004. Tillgängligt på:
<http://sydsvenskan.se/opinion/pertohlssonkronika/article76373.ece>. Hämtat: 07-10-15

- O'Loughlin, J; Tuathail, G; Kolosovi, V. (2006) "The Geopolitical Orientations of Ordinary Russians: A Public Opinion Analysis". *Eurasian Geography and Economics*, 2006, 47, Nr. 2. s. 129-152.
- Persson-Lövgren. M. (2004) "Sankt Petersburg centrum för rasism." Sveriges Radio 17 april 2004. Tillgängligt på: <http://www.sr.se/cgi-bin/isidorpub/PrinterFriendlyArticle.asp?DagensDatum=2004-04-17&Artikel=401019&ProgramID=83>. Hämtat: 07-05-17.
- Petersson, B. (2001). *National Self-Images and Regional Identities in Russia*. Ashgate Publishing Company. Aldershot.
- Pipes, R. (1997). *Den ryska revolutionen*. Natur och kultur. Stockholm.
- Pipes, R. (2004). "Flight from Freedom: What Russians Think and Want." *Foreign Affairs*. March/April. 2004
- Poohl, D. (2007). "Vi måste ta rysk rasism på allvar." *Aftonbladet*. 8 Juli 2007. Tillgängligt på: <http://www.aftonbladet.se/ledare/article556819.ab>. 07-09-10
- Prezident Rossii. "Poslanie Federalnomu sobraniju Rossijskoj Federatsii." 25 april 2005. Tillgängligt på: http://www.kremlin.ru/appears/2005/04/25/1223_type63372type63374type82634_87049.shtml. Hämtat: 08-02-20
- Regeringskansliet. Information om Ryssland. Tillgängligt på: <http://www.regeringen.se/sb/d/5472/a/43790>. Hämtat: 07-09-21
- Shevtsova, L. (1999). *Yeltsin's Russia – Myths and Reality*. Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC.
- Skoufias, E. (2003). "Consumption smoothing in Russia – evidence from the RLMS." *Economics of Transition*. Volume 11 (1): 67-91. Blackwell Publishing Ltd Oxford, USA.
- Sokolov, M. (2007). "Delo sotsiologov: Politika partii i pravitelstva". *Izvestia*. 30 oktober 2007. www.izvestia.ru/sokolov/article3109847/
- Sävborg Romare, E. (2000). "Vilket slags ordning står Putin för?" *Utrikesanalyser 2000*, 23 mars. Utrikespolitiska institutet.
- Sävborg, E. (2004) *Putins Ryssland*. Världspolitikens Dagsfrågor. Utrikespolitiska institutet.
- Sävborg, E. (2007) "Ryssland höjer tonläget" Sveriges Radio. 13 Juni. 2007. Tillgängligt på: <http://www.sr.se/cgi-bin/p1/program/arkiv.asp?ProgramID=1637&formatID=116&Max=2007-06->

19&Min=2004-04-01&PeriodStart=2007-06-20&Period=3&Artikel=1421271.
Hämtat: 07-09-23

The Public Opinion Centre Database. (2006). Views of the United Nation: Monitoring. 20.10.2006 Population poll. Tillgängligt på:
<http://bd.english.fom.ru/report/cat/frontier/blocks/UN/ed064220>. Hämtat: 07-10-15

Tsentralnaja Izberatel'naja komissija Rossijskij Federatsii. Tillgängligt på:
http://www.vybory.izbirkom.ru/region/region/izbirkom?action=show&root=1&vd=100100021960186&vrn=100100021960181®ion=0&global=1&sub_region=0&prver=0&pronetvd=null&vibid=100100021960186&type=242. Hämtat: 08-02-27

Trenin, D; Vendil, P (2007). "Europe and Russia: Redefining the Relationship". Discussion Paper. 2007-12-19

Tumarkin, N. (1994). *The Living & The Dead. The Rise and Fall of the cult of World War II in Russia*. Basic Books, New York

Utrikesdepartementet (2006). "Mänskliga rättigheter i Ryska Federationen 2006."

Tillgängligt på:
http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/070306/2dc46a5636e4d02a151de06d889e0df2/Ryssland_2006.doc. Hämtat: 07-10-10

VTsIOM. (2005). "Rossija – mezjdu Vostokom i Zapadom". Press Viposki. 19.12.2005

Tillgängligt på: <http://www.wciom.ru/?pt=54&article=2129>;
<http://www.wciom.ru/?pt=>. Hämtat: 07-10-15

VTsIOM. (2006). "Ugrozy dlja Rossii" Press Releases 06-12-06. Tillgängligt på:
<http://wciom.com/archives/thematic-archive/info-material/single/3684.html>. Hämtat: 08-02-16

VTsIOM. (2006). "Raspad SSSR i novye integratsionnye nastroenija." Press vypusk no 593. 07-12-2006. Tillgängligt på:
<http://wciom.com/archives/thematic-archive/info-material/single/3700.html>. Hämtat: 08-02-19

Vovk, E.(2007) "Money in our Lives." *The Public Opinion Foundation Database (FOM)*. Tillgängligt på:
<http://socreal.fom.ru/english/?link=ARTICLE&aid=92>. Hämtat: 07-10-15

Wagnsson, C, (2003). *Fienden mitt ibland oss*. i Petersson, B & Robertson, A. (2003). *Identitetsstudier i praktiken*. Liber ekonomi. Malmö

Zagorski, A. (2007) "Moscow Seeks to Renegotiate Relations with the West". Russian Analytical Digest, Analysis 26/07

6 BILAGOR

6.1 Information om fältarbetet i Velikij Novgorod och Sankt Petersburg, mars 2007

Respondenter

Sankt Petersburg	Novgorod
SP1: Kvinna, 26 år, ledare för kultursällskap. 070307	N1: Kvinna, 30 år, lärare. 070316
SP2: Kvinna, 28 år, jurist. 070308	N2: Kvinna, 45 år, lärare. 070316
SP3: Kvinna, 45 år, lärare. 070309	N3: Kvinna, 76 år, fd lärare (pensionär). 070316
SP4: Man, 46 år, lärare. 070309	N4: Kvinna, 20 år, universitetsstudent. 070317
SP5: Kvinna, 29 år, arkeolog. 070309	N5: Man, 35 år, lärare och journalist. 070317
SP6: Kvinna, 61 år, professor. 070310	N6: Kvinna, 56 år, föreståndare. 070318
SP7: Kvinna, 61 år, professor. 070310	N7: Man, 38 år, journalist. 070319
SP8: Man, 76 år, professor. 070311	N8: Man, 50 år, journalist. 070319
SP9: Kvinna, 24 år, doktorand och lärare. 070312	N9: Kvinna, 32 år, lärare 070319
SP10: Man, 20 år, universitetsstudent. 070312	N10: Man, 28 år, revisor. 070320
SP11: Man, 18 år, universitetsstudent. 070312	N11: Man, 35 år, lärare. 070320
SP12: Kvinna, 19 år universitetsstudent. 070313	N12: Man, 50 år, lärare. 070320
SP13: Kvinna, 19 år, universitetsstudent. 070313	N13: Kvinna, 28 år, lärare. 070321
SP14: Man, 45 år, lärare och journalist. 070313	N14: Kvinna, 20 år, universitetsstudent. 070321
SP15: Man, 55 år, vd, egenföretagare. 070313	N15: Man, 20 år, universitetsstudent. 070321
SP16: Man, 20 år, universitetsstudent. 070314	N16: Man, 50 år, professor. 070322
SP17: Kvinna, 27 år, lärare. 070314	N17: Kvinna, 45 år, lärare och journalist. 070322
SP18: Kvinna, 50 år, lärare. 070314	N18: Kvinna, 40 år, lärare och journalist. 070322
SP19: Man, 35 år, revisor. 070315	N19: Kvinna, 24 år, socionom. 070323

Frågebatteri till intervjuerna

1. Om du ser tillbaka på den ryska historien, finns det då några perioder som du känner dig särskilt stolt över? Vilka perioder skulle det i sådana fall vara?
2. Finns det några perioder som du skäms över? I sådana fall vilka?
3. Tycker du det är viktigt att Ryssland har en stark röst i omvärlden?
4. Finns det någonting i Rysslands utrikespolitik som får dig att känna stolthet?
5. Finns det någonting i Rysslands utrikespolitik som får dig att känna skam?
6. Kan Ryssland betecknas som en stormakt idag?
7. Anser du att det finns några geografiska områden utanför Rysslands gränser där Ryssland har rätt till inflytande i den politiska utvecklingen?
8. Vilka länder borde vara Rysslands huvudsakliga internationella partners?
9. Finns det några externa hot mot Rysslands nationella säkerhet idag?
10. Anser du att något eller några länder kan fungera som förebilder för en framtida utveckling av Ryssland?
11. Är viktigt att Ryska Federationen förblir eller anser du att de länder som vill har rätt att bryta sig ur?
12. Hur skulle du värdera Rysslands relation till islam och de islamistiska länderna?
13. Ser du islam som ett potentiellt hot för rysk inrikespolitik?
14. Är Ryssland, enligt din egen åsikt, samma sak som Ryska Federationen ur en geografisk synvinkel?
15. Skulle du definiera Ryssland som demokratiskt idag? Vilket håll anser du att Ryssland rör sig åt?
16. Anser du att det idag finns en konflikt mellan centrum och regionerna idag?
17. Är det några speciella problem som påverkar relationen mellan centrum och just din region?
18. Anser du att invandrare kan vara av godo för Rysslands utveckling eller ser du dem som hot mot den ryska ekonomin?
19. Anser du att den ryska staten bör ta hårdare tag mot invandrare?
20. Är det något land, förutom Ryssland, som du skulle vilja vara medborgare i?
21. Vilka är det egentligen som bestämmer i rysk politik?

FOI-rapporter om Ryssland och dess grannar sedan 2000

Anderman, Karin; Hagström Frisell, Eva; Vendil Pallin, Carolina (2007) *Russia-EU External Security Relations: Russian Policy and Perceptions*, FOI-R—2243—SE, February 2007.

Anderman, Karin (2007) *Samarbetet mellan Ryssland och NATO: Det ryska perspektivet*, FOI-R—2248—SE, Mars 2007.

Arbman, Gunnar and Thornton, Charles (2003) *Russia's Tactical Nuclear Weapons. Part I: Background and Policy Issues*, FOI-R—1057—SE, User Report, November 2003.

Arbman, Gunnar and Thornton, Charles (2005) *Russia's Tactical Nuclear Weapons. Part II: Technical Issues and Policy Recommendations*, FOI-R—1588—SE, User Report, February 2005.

Hedenskog, Jakob (2006) *Ukraine and NATO: Deadlock or Re-start?* FOI-R—2165—SE, Base Data Report, December 2006.

Hedenskog, Jakob (2004) *The Ukrainian Dilemma: Relations with Russia and the West in the Context of the 2004 Presidential Elections*. FOI-R--1199--SE, User Report, March 2004.

Hedenskog, Jakob and Larsson, Robert, L. (2007) *Russian Leverage of the Former Soviet Union*, FOI-R—2280—SE, June 2007.

Hedenskog, Jakob and Lavrenyuk, Viktor (2007) *Comparing the Baltic and Black Sea Regions: Regional Security, Energy Security and Euro-Atlantic Integration*, FOI-R—2281—SE, June 2007.

Holmberg, Carl (2008) *Managing elections in Russia – Mechanisms and problems*, FOI-R—2474—SE, User Report, February 2008

Johansson, Andreas (2003) *Whither Moldova? Conflicts and Dangers in a Post-Soviet Republic*, FOI-R—0990—SE, November 2003.

Knoph, Jan T. (2004) *Civilian Control of the Russian State forces: a challenge in theory and practice*, FOI-R—1175—SE, User Report, February 2004.

Konnander, Vilhelm (2008) *Ryssland – en suverän demokrati?*, FOI-R—2501—SE, vetenskaplig rapport, april 2008.

Larsson, Robert L. (2008) *Energikontroll: Kreml, Gazprom och rysk energipolitik*, FOI-R-2445—SE, Användarrapport, januari 2008.

- Larsson, Robert L.** (2007) *Nord Stream, Sweden and the Baltic Sea Security*, FOI-R—2251—SE, Base Data Report, March 2007.
- Larsson, Robert L.** (2006) *Russia's Energy Policy: Security Dimensions and Russia's Reliability as an Energy Supplier*, FOI-R-1932-SE, Scientific Report, Stockholm: FOI.
- Larsson, Robert L.** (2006) *Rysslands energipolitik och pålitlighet som energileverantör: risker och trender i ljuset av den rysk-ukrainska gaskonflikten 2005-2006*, FOI-R-1905—SE, Underlagsrapport, januari 2006.
- Larsson, Robert L.** (2004) *Ryssland och CFE: Problem, utveckling och framtid*, Strategiskt forum, nr. 14, Stockholm, FOI.
- Larsson, Robert L.** (ed.) (2005) *Whither Russia? Conference Proceedings*, Strategiskt forum, nr. 15, Stockholm, FOI.
- Leijonhielm, Jan and Larsson, Robert L.** (2004) *Russia's Strategic Commodities: Energy and Metals as Security Levers*, FOI-R--1346—SE, User Report, November 2004.
- Leijonhielm, Jan and Westerlund, Fredrik** (2007) *Russian Power Structures – Present and Future Roles in Russian Politics*, FOI-R--2437—SE, Base Data Report, December 2007.
- Leijonhielm, Jan m.fl.** (2003) *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv: En förnyad bedömning 2002*, FOA-R--0811--SE, användarrapport, februari 2003.
- Leijonhielm, Jan m.fl.** (2005) *Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective: Problems and Trends 2005 – Summary and Conclusions from a Study for the Swedish Ministry of Defence*, Stockholm, FOI Memo 1369, June 2005.
- Leijonhielm, Jan m.fl.** (2005) *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – problem och trender 2005*, Stockholm, FOI-R--1662-SE, användarrapport, juni 2005.
- Leijonhielm, Jan m.fl.** (2000) *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv: En förnyad bedömning 2000*, Stockholm, FOA, FOA-R--00-01758-170--SE, användarrapport, november 2000.
- Leijonhielm, Jan m.fl.** (1999) *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv*, FOAR--99-01151-170--SE, användarrapport, maj 1999.
- Leijonhielm, Jan, Clevström, Jenny, Nilsson, P-O och Unge, Wilhelm** (2002) *Den ryska militärtekniska resursbasen*, FOI-R—0618—SE, oktober 2002. (In Swedish with extensive English summary)

- Normark, Per** (2001) *Russia's Policy vis-à-vis Georgia: Continuity and Change*, FOI-R-0168—SE, User Report, August 2001.
- Oldberg, Ingmar** (2007) *The Shanghai Cooperation Organisation: Powerhouse or Paper tiger*, FOI-R—2301—SE, June 2007.
- Oldberg, Ingmar** (2004) *Membership or Partnership: The Relations of Russia and Its Neighbours with NATO and the EU in the Enlargement Context*, FOI-R—1364—SE, Scientific Report, October 2004.
- Oldberg, Ingmar** (2001) *Kaliningrad: Russian Exclave, European Enclave*, FOI-R--0134--SE, Scientific Report, June 2001.
- Oldberg, Ingmar** (2003) *Reluctant Rapprochement: Russia and the Baltic States in the Context of NATO and EU Enlargements*, FOI-R--0808—SE, User Report, February 2003.
- Oldberg, Ingmar** (2006), *The War on Terrorism in Russian Foreign Policy*, FOI-R—2155—SE, Base Data Report, December 2006.
- Oldberg, Ingmar and Hedenskog, Jakob** (2000) *In Dire Straits: Russia's Western Regions between Moscow and the West*. Base Data Report, FOA-R--01617-170--SE, October 2000.
- Paznyak, Vyachaslau** (2003) *Belarus Facing Dual Enlargement: Will the EU squeeze harder?*, Base Data Report, FOI-R—0859—SE, May 2003.
- Sandström, Emma** (2003), *Afghanistan and Central Asia after September 11 – the Security-Political Development*, User Report, FOI-R—0821-SE.
- Sandström, Emma** (2005), *Iran, Iraq, Turkey, Azerbaijan and Armenia – a Security and Political Assessment*, User report, FOI-R—1351-SE.
- Unge, Wilhelm et al.** (2006), *Polish-Russian Relations in an Eastern Dimension Context*, FOI-R—2008-SE, User Report, June 2006.
- Vendil Pallin, Carolina** (2005), *Russian Military Reform: A Failed Exercise in Defence Decision Making*, FOI-R-1777-SE, Scientific Report, November 2005.
- Vendil Pallin, Carolina** (2006), *NATO-operationen Active Endeavour: Ett test för det militära samarbetet mellan NATO och Ryssland*, FOI Memo 1626, januari 2006.
- Vendil, Carolina** (2000), *The Belovezha Accords and Beyond: Delineating the Russian State*, FOA-R—00-01504-170—SE, Scientific Report, May 2000.

FOI reports can be ordered by:

E-mail: chrber@foi.se, **Telephone:** 08-555 030 51. **Internet:** <http://www.foi.se>